

วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และเอกลักษณ์ไทย ๔ ภาค
ประจำเดือนมิถุนายน ๒๕๕๙

ปาเวณี (อ่าน “ป่าเวณี”)

ปาเวณี มาจากภาษาบาลีว่า ปาเวณี ตัฟที่สันสกฤตว่า ปรเวณี ซึ่งมีความหมายตรงกับภาษาไทยภาคกลางว่า ประเพณี หมายถึง แนวกำหนดที่สังคมได้ตั้งไว้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีแบบแผนที่น่าเชื่อถือให้คนได้ปฏิบัติตามคล้าย ๆ กันเพื่อสร้างสามัคคีธรรมในสังคม ทั้งนี้ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามก็มีได้ถือว่าเป็นความผิดที่ร้ายแรง (ต่างจากรีต หรือ จารีต) อนึ่ง ชาวบ้านมักจะเรียกงานประเพณีต่าง ๆ โดยคล้อยตามชื่อเดือน เช่น ปาเวณีเดือนสี่ ซึ่งก็เข้าใจว่าเป็นการ ทานเข้าจีเข้าหลาม หรือ ปาเวณีเดือนยี่ ก็หมายรู้กันว่าเป็นงานประเพณีที่ตรงกับช่วงลอยกระทงของภาคกลาง

ในล้านนามีการดำเนินชีวิตและวิถีทางวัฒนธรรมที่สืบเนื่องกันมา โดยมีกิจกรรมด้านความเชื่อทางพุทธศาสนาและการนับถือผีกับกิจกรรมการทำนาเป็นกิจกรรมหลัก และเนื่องจากในยุคก่อนยังไม่มี ความเจริญทางวัตถุหรืออิทธิพลจากโลกภายนอกเข้ามากระทบ จึงทำให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือปาเวณี ทั้งหลายยังเป็นที่ยอมรับและดำเนินสืบต่อกันมาไม่ขาดสาย

แม้ว่าวัฒนธรรมล้านนามาจะดำเนินสืบเนื่องกันมาช้านานแล้วก็ตาม แต่ก็มิได้พบหลักฐานหรือตำราว่าด้วยชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนประเพณีพิธีกรรมซึ่งเป็น เรื่องของปาเวณีไว้อย่างเป็นระบบ แม้ว่าดินแดนล้านนามจะมีเอกสารประเภทตำนานต่าง ๆ และตำราพิธีกรรมเป็นอันมากก็ตาม

ในที่นี้จะกล่าวตามแบบท้องถิ่นล้านนาที่ยึดถือสืบกันมานั้นว่า ปาเวณี หมายถึง กรอบของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องหรือช่วงเวลาในการประกอบพิธีกรรม และในปาเวณี แต่ละอย่างจะต้องประกอบด้วยกิจกรรมที่เป็นขั้นตอนและมีพิธีกรรม

ซึ่งเป็นระบบเสมอ พบว่าประเพณีล้านนาในแต่ละปีมีกรอบอยู่สามแนวด้วยกัน คือ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำนา ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสังคม

ในการแบ่งกลุ่มประเพณีโดยอาศัยกรอบของเวลาแล้วพบว่าประเพณีที่อนุโลมตามปฏิทินดาราศาสตร์ที่ถือเอาวันพระญาวัน หรือ วันเถลิงศก เป็นวันเริ่มต้นปีใหม่ ตามแบบการปกครองและการเมืองที่ถือว่ากิจกรรมที่เป็นประเพณีเริ่มต้นหลังจากพิธีสักการะหลักเมืองและสี่บาทาเมืองแล้ว ส่วนการนับปฏิทินแบบเกษตรกรรมนั้น จะมีระยะเวลาเพียง ๙ เดือน โดยที่จากเดือนกุมภาพันธ์ถึงธันวาคมเป็นเดือนที่ว่างจากกิจกรรมด้านการเกษตร ดังนั้นจึงมีพิธีไหว้พระธาตุเจดีย์ งานปลงศพพระเถระ งานฉลองถาวรวัตถุในพุทธศาสนา และงานบวช เป็นต้น

ในที่นี้จะได้กล่าวอธิบายความในเรื่องของประเพณีที่จัดตามกลุ่มกิจกรรมแต่ละอย่างพอสังเขป

๑. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำนา

ปาเวณีแรกนา การแรกนาหรือพิธีกรรมในการเริ่มต้นในการทำนาในแต่ละปี เป็นพิธีกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อสิริมงคลและเพื่อผลผลิตจากการทำนา การแรกนาจะเริ่มด้วยพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ คือ การที่รวบรวมสมาชิกผู้ใช้น้ำจากฝ่ายเดียวกัน จัดเครื่องบูชาอาหารไปเลี้ยงผีหรือสังเวทเวทดาที่ดูแลขุนน้ำหรือต้นน้ำ เพื่อให้ผีหรือเวทดาดังกล่าวอำนวยให้มีน้ำใช้ในการปลูกข้าวอย่างพอเพียง จากนั้นเมื่อฝนตกมีน้ำขังในกระถางนาแล้ว ก็จะมีพิธีแรกนา คือ ก่อนที่พ่อนาจะไถนาครั้งแรกในปีนั้น ให้จัดพิธีบูชาท้าวจตุโลกบาลและแม่โคสภหรือแม่โพสพให้ถูกต้องตามพิธีกรรมซึ่งจะมีพิธีบูชาปุมท่างไปด้วย อันเป็นการบูชาเวทดาที่ดูแลทางน้ำที่จะเข้ามาไปพร้อมกัน จากนั้นจึงจะเริ่มลงไถไปตามลำดับจนถึง

การตรวจและการเตรียมเทือกซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินไปตามขั้นตอนปกติ รวมถึงการทอผ้า การทอผ้า การตากผ้า และการปลูกข้าว ตลอดจนไปถึง การดูแลข้าวให้เจริญเติบโตดี ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญและการลงมือ อย่างจริงจัง โดยพึ่งพิงกรรมเพียงแต่การเริ่มการทำงานเท่านั้น

เมื่อปลูกข้าวเสร็จแล้วก็มีพิธีสู่ขวัญควาย หรือ ทำขวัญควาย ทั้งนี้เพราะ ในช่วงเวลาที่ไถและคราดนา นั้น พ่อนาถก็ได้ใช้แรงงานควายอย่างหนักจนรู้สึก ว่าตนเองได้ทำในสิ่งที่ไม่สมควร จึงนิยมทำบายศรีทำขวัญควายพร้อมทั้งมีอาจารย์ ผู้ประกอบพิธีกล่าวคำไหว้ขอแสดงความสำนึกในคุณของควาย

พอข้าวสุกแล้วก็จะมีการเอามือหรือลงแขกในการเกี่ยวข้าว นวดข้าวและ นำข้าวขึ้นยุ้ง ซึ่งเมื่อมาถึงขั้นตอนในการนวดข้าวก็มักจะมีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น มีการแรกเกี่ยวข้าวโดยการหว่านที่มีฤกษ์ดี ลดน้ำในนาให้แห้ง จากนั้นจึงมี พิธีสู่ขวัญข้าวหรือเรียกขวัญข้าว โดยจัดเครื่องคาวระไปทำพิธีที่บริเวณปลูกข้าวแรก หรือที่ทำพิธีเริ่มปลูกข้าว พร้อมทั้งกล่าวคำไหว้ขอขวัญข้าวไปสู่ยุ้งฉาง ซึ่งหาก ไม่อาจทำพิธีเต็มรูปแบบนั้นได้ พ่อนาถก็อาจจัดกระทงไปขอมาแม่โพสพและอธิษฐาน ขวัญแม่โพสพไปอยู่ในยุ้งก็ได้เช่นกัน จากนั้นจึงเริ่มเกี่ยวข้าว มัดข้าว นวดข้าว ไปตามลำดับ ตัดตั้ง นมิตาบอด เพื่อป้องกันมิให้ข้าวหายหรือข้าวลดจำนวนลง กว่าที่เก็บเกี่ยวได้ในปีก่อน

เมื่อเข้าขึ้นหลองหรือข้าวอยู่ในยุ้งฉางแล้ว ชาวบ้านก็จะนึกถึงการทำบุญ โดยเริ่มจากการทานเข้าจีเข้าหลวมหรือถวายข้าวหลวมและข้าวจีเป็นทานแก่ พระรัตนตรัยและอุทิศส่วนกุศลแก่เทวดารวมทั้งแม่โพสพ เพื่อให้ช่วยคุ้มครอง มิให้ข้าวหมดเร็วหรือมีสิ่งอื่นมารบกวนข้าวในยุ้งฉาง ทั้งนี้เมื่อถึงวันเพ็ญเดือนสาม หรือเดือนสี่ (เดือนห้า-หกในภาคกลาง) จะจัดทำข้าวหลวมหรือข้าวจีไปถวายทาน ดังที่กล่าวกันว่า เดือนสามทานข้าหลวมเข้าจี เดือนสี่ทานเข้าจีเข้าหลวม

นอกจากนี้เพื่อเป็นการนำข้าวไปถวายวัดเพื่อให้พระได้อินหรือนำไปขายเพื่อระดมทุนเข้าวัดก็อาจมีการทานข้าวฉันบาตร คือ การนำเอาข้าวไปเทใส่บาตรให้เป็นกองพูนขึ้นในวิหารแล้วถวายทาน ซึ่งอาจเรียกว่า ทานดอยเข้า ก็ได้ และหากถวายด้วยข้าวสารก็เรียกว่า ดอยเงิน หรือหากเป็นข้าวเปลือกก็มักจะเรียกว่า ดอยคำ ทั้งนี้ ในบางแห่งอาจมีการระดมเรียกถวายดอยเข้า เพื่อระดมทุนเข้าวัดเป็นการเฉพาะเพิ่มขึ้นจากการทานข้าวฉันบาตรก็ได้ การทานข้าวฉันบาตรนี้นิยมทำในวันเพ็ญเดือนสี่เหนือ

๒. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาหรือความเชื่อ

ปาวณีเดือนห้า หรือประเพณีทางพุทธศาสนาที่พึงปฏิบัติในเดือนจิดของภาคกลาง เริ่มด้วยพอยหน้อย (อ่าน ปอยหน้อย) หรืองานบวช ซึ่งมีการบรรพชาสามเณรเรียกว่า บวชพระ ส่วนการอุปสมบทพระภิกษุเรียกว่า เปิกข์ทุซึ่งมีกิจกรรมและพิธีกรรมอยู่ไม่น้อย

สิ่งที่เป็นทั้งประเพณี พิธีกรรม และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามีอยู่เป็นอันมากตามวงจรของกิจกรรมในแต่ละปีและแต่ละอย่าง โดยกิจกรรมปกติจะมีการใส่บาตร หรือทานเข้าวัด หรือทานเข้าจังหันซึ่งเป็นการถวายอาหารแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งจัดอาหารไปตักบาตรในวันพระและรับมอบหมายให้จัดอาหารไปถวายในวันธรรมดา อาจมีการทานขันเข้า คือ ถวายอาหารเป็นสำรับเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่บุคคลที่วายชนม์ หรือถวายแก่เจ้ากรรมนายเวรเทวดาอารักษ์ เป็นต้น พอเข้าพรรษาแล้วก็จะมีการทานผ้าอาบหรือทานผ้าวัสสา อันเป็นการถวายผ้าอาบน้ำฝน สืบเนื่องจากที่นางวิสาขาเคยกระทำมาแล้วในสมัยพุทธกาลมีการทานเทียนหรือถวายเทียนพรรษาอีกด้วย นอกจากนี้ก็อาจมีการทานผ้าป่าตามโอกาสและการทานผ้ากฐินหลังการออกพรรษาไปเรื่อย ๆ ตามโอกาสจนถึงวันสุดท้ายในเทศกาล คือ วันยี่เพงหรือเพ็ญเดือนสิบสอง ส่วนการกินสลาก

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

(อ่าน ก็นสะหลาก) หรือทานสลาก จะดำเนินอยู่ในช่วงเดือนสิบสองเพง คือ วันเพ็ญเดือนสิบของไทยภาคกลางเรื่อยมาจนถึงต้นเดือนยี่เหนื่อ

และในช่วงแรกของการเข้าวัสสา คือ เข้าพรรษา นี้ นับตั้งแต่วันแรกถึงวันที่เจ็ด พระสงฆ์ที่อยู่ในวัดพึงกระทำ สาม-จักกมม์ แน่กัน คือ การแสดงความสัมมาคารวะเพื่อขอโทษในสิ่งที่ได้ล่วงเกินต่อกัน ทั้งในกรณีที่จะอยู่ร่วมพรรษากันหรือลาจากกัน

นอกจากถวายอาหารและปัจจัยอื่นแล้ว ในล้านนายังมีธรรมเนียมในการทานธัมม์หรือถวายคัมภีร์ให้เป็นทาน คัมภีร์นั้นอาจเป็น ตำนาน ชาดก ตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดหรือกิจกรรมต่อเนื่องตามที่เห็นสมควร บางคนอาจทานธัมม์ชาตา (อ่าน ตานท่าจาตา) คือ ถวายคัมภีร์ที่กำหนดไว้ว่าบุคคลที่เกิดในปี เดือน วัน ต่าง ๆ ก็จะมีกำหนดว่าควรถวายคัมภีร์เรื่องใดบ้าง บางคนถวายธัมม์กับหรือคัมภีร์เรื่องยาวที่จัดเป็นชุด เช่น ธัมม์จุมปาสี่ต้นที่มีความยาวไม่ต่ำกว่าสามสิบผูก ธัมม์เทศนางช้างที่ยาวประมาณสิบผูก ฯลฯ เมื่อทานธัมม์แล้วก็มักจะมีการตั้งธัมม์หรือจัดพิธีถวายและนิมนต์พระใช้คัมภีร์ดังกล่าวเริ่มการเทศนาเป็นครั้งแรกเพื่อเป็นการเจริญศรัทธาในงานนั้น

ชาวล้านนาจะฟังธัมม์กันได้สามแบบ คือ ในการตั้งธัมม์ หรือเริ่มใช้คัมภีร์ในการเทศนาดังกล่าว การตั้งธัมม์หลวงหรือการฟังเทศน์มหาชาติที่มักจัดขึ้นในวันยี่เพงหรือวันเพ็ญเดือนสิบสองหรือวันอื่นที่สะดวก ส่วนการฟังธัมม์ตามปกตินั้นจะมีการเทศน์เพื่อเจริญศรัทธาแก่ชาวบ้านโดยเฉพาะผู้ที่ไปนอนวัดหรือไปต่างดินที่วัดในวันธรรมสวนะระหว่างเทศกาลเข้าพรรษา ซึ่งพระในวัดจะเทศน์ในตอนบ่ายถ้าเรื่องยาวก็อาจต้องเทศหลายสัปดาห์หรือหลายวันพระ

เมื่อมีงานพอยหลวง (พอยหลวง) หรือการฉลองถาวรวัตถุในพุทธศาสนา เช่น ทานวิหาร ทานศาลา ทานเจดีย์ ฯลฯ ก็จะมีการฉลองตั้งธัมม์หลวง

การแห่เครื่องไทยทาน หรือแห่เครื่องไทยทาน มีการโอกาสงานทาน คือ การกล่าวถวาทรัตนัน ๗
ไว้ในพระศาสนา แต่หากสิ่งทีถวาททานนั้นเป็นพระพุทธรูป หรือพระเจดีย์ก็จะต้องมี
การอบรมสมโภช โดยสวดมนต์กันตั้งแต่ค่ำจนสว่าง

ในช่วงที่พระสงฆ์ดำรงอยู่ในสมณเพศนั้น ย่อมจะมีบ้างที่ย่อหย่อนจาก
พระวินัย วิธีที่จะช่วยแก้ไขก็คือการเข้าโสนานกัมม หรือการอยู่รุกขมูล ซึ่งพระสงฆ์
จะถืออดงดควัตริในป่าช้าเพื่อยังประโยชน์แก่ตนเองและแก่ประชาชน ซึ่งกระทำใน
เดือนสามเหนือหรือเดือนอ้ายของภาคกลาง

พอถึงหน้าแล้งเสร็จการเก็บเกี่ยวและชวานาว่างจากกิจกรรมหลักแล้วก็จะมี
ปาเวณีขึ้นธาตุหรือสักการะพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งมักจะทำในช่วงเดือน ๘ ถึงเดือน
๙ เหนือ คือประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน ในส่วนนี้จะมีการไหว้
พระธาตุหรือพระธาตุเจดีย์ที่สำคัญต่าง ๆ โดยเฉพาะธาตุปีเกิดหรือพระธาตุเจดีย์
ประจำปีเกิดของคนที่เกิดในปีนักษัตรต่าง ๆ รวมทั้งพระธาตุเจดีย์ซึ่งเป็นที่เคารพ
นับถือของคนทั้งหลาย

และในช่วงหน้าแล้งของแต่ละปีนี้ นอกจากจะมีการขึ้นธาตุแล้วยังมี
การเลี้ยงผีและพ้อนผีกันโดยทั่วไปอีกด้วย โดยจะมีการเลี้ยงผี คือ สังเวณีบรรพบุรุษ
ของคนทีถือผีหรือมีเชื้อสายเดียวกัน การเลี้ยงผีจะมีการเลี้ยงแบบเงียบ คือ คนใน
สายสกุลโดยเฉพาะเจ้าผีหรือผู้ที่ใกล้ชิดกับสายสกุลมากที่สุดจะจัดเครื่องสังเว
ณีต่าง ๆ ไปทำพิธีสังเวณีที่หอผี พอเลี้ยงดักหรือเลี้ยงผีแบบเงียบนี้ครบสามครั้งแล้ว
จะต้องจัดการพ้อนผีครั้งหนึ่งสลบกันไป ทั้งนี้ หากมีการผีพิเศษแล้วก็อาจมี
การเลี้ยงผีหรือพ้อนผีเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากวาระปกติอีกก็ได้

๓. ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสังคม

งานปาเวณีที่เกี่ยวข้องกับคนหมู่มาก แต่มีได้มีสอนโดยตรงต่อศาสนา
หรือแม้จะมีเรื่องทีพุทธศาสนาเข้าเกี่ยวข้องก็เป็นส่วนประกอบนั้น มีอยู่หลายประการ

ด้วยกัน ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อถึงวาระที่ดวงอาทิตย์ สังกรานติ คือ ย้ายราศี โดยเฉพาจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษในประมาณกลางเดือนเมษายนนั้น เป็นช่วง ปาเวณีปีใหม่ (สังกรานต์) ซึ่งมีกิจกรรมและพิธีกรรมเกี่ยวเนื่องอีกหลายอย่าง เช่น การไล่สังกรานต์ (อ่าน ไล่สังขาน) โดยการจุดประทัดยิงปืนในเช้ามีดของ วันสังกรานต์ล่วง หรือวันมหาสังกรานต์ ซึ่งในวันนี้ประชาชนจะทำความสะอาด บ้านช่องเป็นการใหญ่

วันถัดมาคือวันเนา อันเป็นวันที่ดวงอาทิตย์เคลื่อนเข้าสู่ราศีใหม่แล้วแต่ยังไม่เต็มตัว ซึ่งจะมีการขนชายเข้าวัดไปกองรวมเป็นเจดีย์ชาย

วันรุ่งขึ้นเป็นวันพระญววัน ซึ่งนอกจากจะมีการทำบุญถวายทานภัตตาหารแล้วยังมีการทานเจดีย์ชายหรือถวายวาฬทุกเจดีย์เป็นพิเศษ และจากวันนี้เป็นต้นไปจนถึงสิ้นสุดเทศกาลจะมีการดำหัวหรือแสดงคารวะธรรมแก่ผู้มีอาวุโสหรือผู้ทรงคุณ

และในช่วงเทศกาลปีใหม่นี้ยังมีการสืบทอดบ้านและสืบทอดเมือง ซึ่งบางท้องถิ่นอาจเรียกว่า แปลงบ้าน (อ่าน แป้งบ้าน) คือ วิธีหนึ่งในการกระตุ้นให้ผู้คนรำลึกถึงความสำคัญของหมู่บ้านหรือเมืองของตน อันเป็นพิธีที่สอดคล้องกับเลี้ยงผีหรือฟ้อนผี ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้คนภาคภูมิใจในบรรพบุรุษของตน

ปาเวณีที่มีการฉลองสิ่งใหม่ที่เป็นมงคลในวัดก็มีงานพอยหลวงหรืองานฉลองถาวรวัตถุในพุทธศาสนา แต่สำหรับชาวบ้านแล้วกิจกรรมแบบเดียวกันคือ ขึ้นเรือนใหม่ (อ่าน ขึ้นเขื่อนใหม่)หรือขึ้นบ้านใหม่ที่เพื่อนฝูงชาวบ้านทั้งหมู่บ้านเดียวกันและต่างหมู่บ้านที่คุ้นเคยกันจะไปร่วมงานและในการที่บุคคลธรรมดาจะเปลี่ยนแปลงสภาพเป็นนักบวชนั้น ก็ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องมีการเรียกขวัญหรือสูขวัญ ซึ่งบางคนก็อาจจัดให้มีมหรสพสมโภชเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ การเรียกขวัญหรือสูขวัญ ก็ยังเป็นขั้นตอนหนึ่งในพิธีสืบทอดอีกด้วย

งานปาเวณีที่มีสีสันคือปาเวณีเย็บเพง (อ่าน ปาเวณีเย็บเพง) คือ ประเพณีในวันเพ็ญเดือนสิบสอง ซึ่งจะมีการจุดประทักษิโคมไฟถวายเป็นพุทธบูชา โดยมีธัมมอานิสงส์ประทักษิหรือคัมภีร์อธิบายผลที่ได้จากการจุดประทักษิโคมไฟซึ่งสอดคล้องกับการ เผาเทียนแล่นไฟ ของเมืองสุโขทัย การจุดประทักษิโคมไฟนี้จะจุดตามเคหสถาน วัดวา ตามถนน ทำน้ำ ที่สาธารณะและเมื่อคนอยู่ใกล้น้ำ จุดประทักษิวางลงในกระทงลอยไปก็กลายเป็นการ ลอยกระทง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจุดประทักษิโคมไฟในวันเพ็ญเดือนสิบสอง

ส่วนปาเวณีสุดท้ายในชีวิตของแต่ละคนก็คือการปลงศพ ซึ่งมีพิธีกรรมที่เรียบง่ายหรือซับซ้อนขึ้นอยู่กับสถานภาพทางสังคมของผู้ตาย เช่น ผู้ตายที่เป็นคนธรรมดาภิบรรจุศพในแนวตوابหรือเครื่องจักสานคล้ายผ้าชีดรอบศพ หากผู้ตายเป็นผู้มีทรัพย์ มีเกียรติก็อาจบรรจุศพในประสาทหลังกลาย (อ่าน ผาสาทหลังก่าย) หากผู้ตายเป็นบุคคลระดับเจ้านายก็จะบรรจุศพในปราสาทยอด(อ่าน ผาสาทยอด) ซึ่งจะมีห้ายอดหรือเจ็ดยอดก็แล้วแต่ความเหมาะสม และหากผู้ตายเป็นพระภิกษุผู้ใหญ่ก็จะบรรจุเกรศพในปราสาทนากัณฑ์ หรือเมรุรูปนากัณฑ์สังคีต เป็นต้น

อนึ่ง กิจกรรมที่กระทำในรอบปี นอกเหนือที่จะเข้าเกณฑ์ความเป็นประเพณีได้แล้ว ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัด ซึ่งไม่อาจกำหนดเป็นประเพณีได้แน่ชัด เช่น การทอดผ้าป่าการบวช การจัดงานพอย (ปอย) ต่าง ๆ กิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต เช่น การเกิด การแต่งงานและการตาย กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการครองชีพ เช่น การเลี้ยงผีขุนน้ำ การแรกนา การปลุกข้าว การเกี่ยวข้าวและการลงแขก และกิจกรรมเกี่ยวกับการละเล่น เช่น การจุดดอกไม้ไฟ หรือการปล่อยยว้าควัน เป็นต้น

ชัตสิบสองคองสิบสี่ : ประเพณี

ชัต หมายถึง ประเพณี คือ สิ่งที่นิยมนับถือปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน เป็นแบบธรรมเนียมตรงกับ จารีต

คอง หรือ คลอง (ครรลอง) หมายถึง แบบแผนของสังคม แบบการปกครองที่ต้องประพฤติปฏิบัติต่อกัน

ชัตนั้นแยกออกเป็น ๒ ชนิด คือ ชัตที่ต้องทำเป็นประจำและชัตที่ไม่ทำเป็นประจำ ชัตที่ต้องทำเป็นประจำ ได้แก่ ชัตเดือนอ้าย ชัตเดือนยี่ ชัตเดือนสาม ชัตเดือนสี่ ชัตเดือนห้า ชัตเดือนหก ชัตเดือนเจ็ด ชัตเดือนแปด ชัตเดือนเก้า ชัตเดือนสิบ ชัตเดือนสิบเอ็ด ชัตเดือนสิบสอง ชัตที่ไม่ทำเป็นประจำ ได้แก่ ชัตสุขวัญ ชัตผูกเสี่ยว ชัตลงแขก เป็นต้น

คลองนั้นแยกเป็น ๒ ชนิด คือ คลองที่ชาวบ้านชาวเมืองทำต่อผู้ปกครองบ้านปกครองเมืองของตน กับคลองที่ชาวบ้านชาวเมืองทำต่อชาวบ้านชาวเมืองด้วยกันเอง

ชัตเดือนอ้าย หรือเดือนเจียง (เดือนที่หนึ่ง)

เมื่อเดือนอ้ายหรือเดือนเจียง ชาวนาจะว่างจากการทำนาในเดือนอ้ายนี้ จะมีชัตเข้ากรรม การเข้ากรรมหรือเข้าปฐวาสกรรมเป็นชัตของพระสงฆ์ คือเมื่อพระสงฆ์ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อใดข้อหนึ่งแล้วบอกพระสงฆ์ให้ทราบไว้ เมื่อถึงเดือนอ้ายจึงมาเข้ากรรม

ตามวินัยของพระสงฆ์มีอยู่ว่า เมื่อต้องอาบัติแล้ว ถ้าเป็นอาบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ ต้องปลงอาบัตินั้น ๆ เมื่อปลงอาบัติแล้วอาบัตินั้นก็ตกไป คือไม่เป็นบาปเป็นกรรม

หากเป็นอาบัติหนัก เช่น สังฆาทิเสส จะปลงทันทีไม่ได้ ต้องเข้ากรรม คืออยู่
ปริวาสกรรม อยู่มาห้า (วัน)กรรม) และอัปภาน (การทำให้กลับคืนเป็นผู้บริสุทธิ์
คือออกจากกรรม)

การเข้าปริวาสกรรมของภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสนั้น ผู้ต้องอาบัติจะ
ต้องเข้าปริวาสกรรม โดยสร้างผาม (ประรำ) ในป่าสงบหรือบริเวณห่างไกลหมู่บ้านขึ้น
ถ้าปิดอาบัติได้นาน ก็อยู่ปริวาสกรรมนาน เมื่ออยู่ปริวาสกรรมครบแล้ว จึงอยู่
มาห้าอีก ๖ วัน อยู่มาห้าครบ ๖ วัน แล้วเข้าอัปภานอีก จึงจะเป็นผู้บริสุทธิ์เหมือน
พระสงฆ์ทั่วไป

บุญเข้าปริวาสกรรม

เมื่อพระสงฆ์ถือศีตเข้ากรรม หรือปริวาสกรรมดังกล่าวข้างต้น ญาติโยม
ทั้งหลายผู้ปรารถนาจะทำบุญ ถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ผู้เข้ากรรม ก็จะมาถวาย
ปัจจัยสี่ เช่น การสร้างกุฏิให้พระสงฆ์เข้ากรรม ถวายอาหาร หรือตักน้ำให้พระสงฆ์
ได้อาบ ต้ม เป็นต้น เมื่อพระสงฆ์ออกจากกรรมแล้ว ญาติโยมก็จะถวายทานหรือ
ฟังเทศน์ ฟังธรรม รักษาศีล เจริญภาวนา ก็ถือว่าได้กุศลผลบุญเป็นยิ่งนัก

ชัตเดือนยี่ (เดือนที่สอง)

เดือนยี่เป็นเดือนที่ชาวนาเก็บเกี่ยวข้าว ในรอบเดือนนี้ชาวนาอาจจะจัด
ทำบุญหรือพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวหลายอย่าง อันเป็นจารีตที่ยึดสืบต่อกันมา คือ

บุญคูณลาน

เป็นพิธีบุญที่ชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ แล้วนำมานวดที่ลานนวดข้าว เสร็จ
จากนั้นเอาข้าวที่นวดแล้วมากองรวมกันขึ้นให้สูง เรียกว่า คูณลาน ก่อนนำไปเก็บใน
ยุ้งก็จะทำ บุญคูณลาน ใช้ลานเป็นสถานที่ทำบุญด้วยการเชิญญาติพี่น้อง ให้มาร่วม
ทำบุญ นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งด้วยสายสัมพันธ์รอบกองข้าว

เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ แล้วจึงถวายอาหารบิณฑบาต จากนั้นจึงเลี้ยง
ญาติมิตร พระสงฆ์อนุโมทนา ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้แก่ญาติมิตรผู้มาร่วมพิธี
ตลอดจนนำไปประพรมลานข้าว นา ไร่ ทั่วราย เจ้าของนา เพื่อเป็นสิริมงคลต่อไป

บุญคุณลาน

ศึกษาศาสตร์ในบุญคุณลาน
Legislative Institutional Repository of Thailand

บางแห่งจะนำหมอล้วนมาทำพิธีสู่ขวัญข้าว หลังจากพิธีสงฆ์เสร็จแล้ว
เนื้อความคำสวดสู่ขวัญนั้นจะกล่าวขอโทษแม่โพสพที่ตนกระทำให้ล่วงเกินเมล็ดข้าว
โดยใช้ควายเหยียบย่ำบนลานแหว่งข้าว ขอให้แม่โพสพมาอยู่เป็นขวัญของข้าวในลาน
ต่อไป

บุญกุ่มข้าวใหญ่

เป็นพิธีบุญในเดือนยี่เช่นกัน โดยชาวนานำข้าวเปลือกมากองรวมกัน
เป็นกุ่ม(กองเป็นพะเนิน) พิธีบุญนี้เป็นพิธีกรรมรวมกลุ่มที่ชาวนา เอาข้าวเปลือกมา
รวมกันตามมีตามเกิด เรียกว่า บุญกุ่มข้าวใหญ่ ทุกครัวเรือนจะหาข้าวมากองรวมกันที่
ศาลากลางบ้านหรือศาลาโรงธรรม กลางคืนมีการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์
รับศีล ฟังเทศน์ ในกาการเทศน์พระสงฆ์จะยกเอาอาณิสรังส์ผลแห่งการรัฐบุญคุณของ
ข้าวเป็นอุทาหรณ์ ให้ชาวบ้านได้ประดับสติปัญญาอยู่เสมอ จากนั้นอาจมีมหรสพ
ฉลองสมโภช ตอนเช้ามีการถวายภัตตาหารพระสงฆ์ แล้วถวายข้าวเปลือกให้เป็น
สมบัติของวัด การทำบุญกุ่มข้าวใหญ่ ชาวบ้านถือว่าได้กุศลมากจึงนิยมทำกันใน
วงกว้างเป็นประจำทุกปีเกือบทุกหมู่บ้าน

ฮีตเดือนสาม

เดือนสามเป็นเดือนที่ชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวและนำขึ้นยุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว
พิธีทำบุญในเดือนยี่ที่ผ่านมาต่างก็เป็นบุญข้าวเปลือกทั้งสิ้น(บุญคุณลานบุญกุ่มข้าวใหญ่)
บุญเดือนสามจึงเป็นบุญของข้าวสุก “บุญข้าวจี๋”

ข้าวจี๋ คือ ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว นำมาปั้นเป็นก้อนขนาดไข่เป็ดหรือ
เท่ากำมือ เสียบไม้ย่างไฟให้สุกจนเกรียม ทาด้วยไข่ บ้างก็เอาก้อนน้ำอ้อยยัดใส่ไว้
ในข้างในด้วย นำไปใส่บาตรถวายพระภิกษุสามเณรถือว่าได้บุญมาก ข้าวจี๋เป็นข้าว
ที่พระภิกษุสามเณรชาวอีสานถือว่าเอร็ดอร่อยมาก ดังมีคำกลอนที่ว่า

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

เดือนสามด้อยเจ้าหัวตอยเป็นข้าวจี
ข้าวจีบใส่ไม้้ออย จังน้อยเข็ดน้ำตา

ในการทำบุญข้าวจี จะนิมนต์พระภิกษุสามเณรมาพร้อมกันที่ศาลาโรงธรรม
จากนั้นอาราธนาศีล พระภิกษุสามเณรสวดมนต์ เสร็จแล้วอนุโมทนา อาจจะมีการ
เทศน์ฉลองข้าวจีเทศน์หนึ่งสือลำต่าง ๆ ตลอดวัน ในการเทศน์ฉลองข้าวจีนั้น
พระสงฆ์มักจะยกอาณิสยส่งแห่งทานข้าวจีที่นางปุดเนทาสีในสมัยพระพุทธกาลที่ทานข้าวจี
ให้พระพุทธเจ้า และได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า จนได้บรรลุโสดาบัน
เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา

บุญข้าวใหญ่ (ภาพ - หนังสือนิทานพื้นบ้านไทย)

คิดเชิงสี่

เดือนสี่เป็นเดือนพึ่งเทศน์มหาชาติ หรือบุญพระเวสส์ คือ พึ่งเทศน์เรื่อง พระพุทธเจ้า คราวที่พระพุทธองค์เกิดเป็นพระเวสสันดร มีมเหสีชื่อมัทรี โอรสชื่อ ชาลี ธิดาชื่อกัณหา พระองค์ยินดีในการให้ทาน คือได้ให้ทานข้าวของเงินทอง แก้วแหวนแสนสิ่ง กระทั่งได้ให้ช้างปัจฉิมาเคนทร์ อันเป็นช้างคู่บ้านคู่เมือง ซึ่งชาวเมืองเชื่อว่าเป็น ช้างมงคลที่ช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล จนชาวเมือง ขับไล่ออกจากเมืองไปอาศัยอยู่ในป่า ภายหลังชาวเมืองจึงเชิญให้มาอยู่เป็นเจ้าเมือง ความเชื่อเกี่ยวกับพระเวสสันดรนี้ มีกล่าวไว้ในหนังสือมาลัยหมื่นมาลัยแสนว่า ครั้งหนึ่งพระมาลัยเถระได้ขึ้นไปไหว้พระธาตุเกตแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้ไปพบและสนทนากับพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์ ผู้ซึ่งจะมาเป็นพระพุทธเจ้า ในอนาคต

เมื่อพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์ได้ทราบข่าวชาวเมืองมนุษย์ เมื่อตายแล้ว อยากรวมเกิดใหม่ในศาสนาของท่านจะทำอย่างไร พระองค์ จึงสั่งไปกับพระมาลัยว่า ถ้าผู้ใดต้องการเกิดในศาสนาของท่าน อย่าฆ่าตีพ่อแม่ สมณะ พราหมณาจารย์ อย่าทำลายพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อย่าอุบายให้พระสงฆ์แตกแยกจากกันให้พึ่ง เทศน์มหาเวสสันดรให้จบในวันเดียวจะได้เกิดในศาสนาของพระองค์ท่าน

พระมาลัยได้ฟังพระศรีอริยเมตไตรยเล่าให้ฟังเช่นนั้น เมื่อกลับมา เมืองมนุษย์ ก็นำเรื่องนั้นมาเล่าให้ชาวเมืองมนุษย์ฟัง ชาวเมืองได้ฟังพระมาลัย พูดเช่นนั้น ก็พากันประพฤติปฏิบัติตาม และพากันพึ่งเทศน์มหาชาติให้จบในวันเดียว ดังนั้นบุญมหาชาติจึงถือเป็นประเพณีประจำปีและนิยมทำกันมาจนกระทั่งทุกวันนี้

พิธีกรรมในบุญพระเวสส์

เมื่อถึงเดือนสี่ ชาวบ้านจะพากันทำบุญพระเวสส์ในมื่อโฮม (วันสุกดิบ) ผู้เฒ่าผู้แก่จะจัดเครื่องสักการะ มีดอกไม้ ชูบเทียน เป็นต้น มารวมกันที่ศาลาโรงธรรม ดอกไม้ชูบเทียนแต่ละอย่างจัดให้ครบถ้วน เรียกว่า บูชาดาดาพัน ปักธงสี่หลักในทิศทั้งสี่ ปลูกหออุปัชฌาย์ในบริเวณนั้น การปลูกหออุปัชฌาย์เพื่อป้องกันมิให้ภูตผีปีศาจมาทำอันตรายแก่พระสงฆ์ที่มาเทศน์ในงานหรือมาขัดขวางพิธีกรรมงานบุญพระเวสส์

ในเวลาบ่ายสามโมง ชายหนุ่มหญิงสาวจะพากันไปแห่พระเวสส์ เข้าเมืองรวมทั้งไปเก็บดอกไม้มาบูชาพระเวสส์ด้วยการไปแห่พระเวสส์นี้ ถ้าบ้านใดมีรูปพระเวสส์เป็นแผ่นผ้าก็จัดเอาไปด้วย ผ้าพระเวสส์ (ภาคกลางเรียกว่าผ้าพระบฏ) บางแห่งนิมนต์พระภิกษุอาวสุหนึ่งบนแท่นตักแต่งสวยงามใส่दानหามแห่โดยสมมติว่าเป็นพระเวสส์นดร เมื่อไปถึงป่าที่มีดอกไม้ก็เก็บเอาดอกไม้ ได้ดอกไม้แล้วก็พากันแห่พระเวสส์กลับมาถึงบริเวณศาลาโรงธรรมก็แห่รอบศาลาโรงธรรมสามรอบแล้วเอาดอกไม้ขึ้นไปบูชาพระธรรม ส่วนผ้าพระเวสส์ที่เอาไปด้วยนั้นเมื่อแห่รอบศาลาโรงธรรมแล้วก็เอารูปพระเวสส์ไปขึงไว้ตามเสาของศาลาโรงธรรมนั้น ตอนกลางคืนจะพากันมาฟังเทศน์ก็ได้ ในวันรวมหรือมื่อโฮมบุญพระเวสส์ ตอนกลางคืนจะมีการทำวัตรเย็นด้วย พระสงฆ์จะสวดมนต์ ในการสวดมนต์นี้จะมีสวดชัยน้อยชัยใหญ่ (ชัยมงคล) ด้วย เมื่อสวดมนต์จบก็เริ่มเทศน์

ในวันเทศน์พระเวสส์

ตอนเช้าเวลาตีสี่ชาวบ้านจะแห่ ข้าวพันก้อน ข้าวพันก้อนนี้เป็นข้าวเหนียวก้อนเล็กๆ นับรวมได้พันก้อน เอาไม้มาเสียบเป็นก้อน ๆ แห่รอบศาลาโรงธรรมสามรอบ แล้วเอาข้าวพันก้อนนี้ไปบูชาพระธรรม เสร็จแล้วก็เริ่มลงมือเทศน์สั่งภิกษุผู้เป็นหัวหน้าจะอาราธนาเทศน์มหาชาติต่อไป

การเทศน์มหาชาตินั้น จะเทศน์ต่อกันไปตั้งแต่ต้นจนจบหนังสือที่จะเทศน์ ก็แบ่งเป็นกัณฑ์ ๆ พระผู้มาเทศน์ก็อยู่คนละวัด การเทศน์มหาชาตินี้ถ้าเป็นหนังสือยาว หรือที่เรียกกันว่า พระเวสส์เดรือ ต้องใช้เวลานาน เริ่มตั้งแต่ ๔ จนถึง ๔ หุ่มีเทศน์ติดต่อกันไปจนจบ เพราะต้องการจะเทศน์ให้จบในวันเดียว ให้เป็นไปตาม พระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์ซึ่งมากับพระมาลัยเถระนั้น

พระภิกษุที่เทศน์แต่ละกัณฑ์นั้น จะมีเจ้าภาพถวายจตุปัจจัยประจำแต่ละกัณฑ์ แต่จะมีกัณฑ์อีกประเภทหนึ่งที่บรรดาหนุ่มสาวแห่เข้ามาขังวัดโดยไม่เจาะจงว่าจะถวาย กัณฑ์ใดหากแต่เข้ามาถึงในวัดในขณะใด พระภิกษุของวัดใดกำลังเทศน์อยู่ ก็จะ ถวายของตนั้น กัณฑ์ที่แห่เข้ามานี้เรียก กัณฑ์หลอน การแห่กัณฑ์หลอนนี้ บางที่มี เสียงอึกทักกรีกโครม แต่ชาวบ้านเขาไม่ถือสาหาความ ถือว่าเป็นการทำบุญกุศล บางแห่งมีกัณฑ์หลอนแห่กันตลอดวันตลอดคืนก็มี

บุญพระเวสส์

สักบทรข้าวพันก้อน

แห่กัณฑ์เทศน์

Legislative Institutional Repository of Thailand

เดือนเดือนนี้

เดือนห้าเป็นเดือนเริ่มต้นปีใหม่ของไทยโบราณที่เรียกว่า สงกรานต์ ที่มี
อากาศร้อนจึงทำ “บุญสงกรานต์” สิ่งที่ต้องสงกรานต์นั้น โบราณกล่าวไว้ มีหลายอย่างคือ

สงกรานต์พระพุทธรูป

สงกรานต์พระสงฆ์

สงกรานต์ผู้หลักผู้ใหญ่

สงกรานต์เครื่องค้ำของคุณ

สงกรานต์พระพุทธรูป

พระพุทธรูป คือ รูปของพระพุทธรเจ้า เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕
พระสงฆ์จะเอาพระพุทธรูปมาขัดสี เวลาบ่ายสามโมง พระสงฆ์จะตักลงโฮม (รวม)
ญาติโยมจะพากันนำน้ำอบน้ำหอมออกมารวมกันที่ศาลาโรงธรรม หัวหน้าจะพา
ไหว้พระและทำพิธีสู่ขวัญพระพุทธรูปสู่ขวัญเสร็จแล้วจะเอาน้ำอบน้ำหอมสงพระพุทธรูป

สถานที่ที่ตั้งพระพุทธรูปไว้นี้จะปลูกเป็นโรง เรียกว่า หอสง หรือจะตั้งไว้
บนแท่นพระที่ศาลาโรงธรรมก็ได้ ญาติโยมจะเอาน้ำอบน้ำหอม มาสงพระพุทธรูป
โดยรดน้ำใส่ ช่างดิน ทำเป็นรางไหลไปยังพระพุทธรูป บางแห่งใช้ กงพัด ซึ่งทำเป็น
รางไหลไปลงกระบอกไม้ไผ่เจาะรูไว้รอบ น้ำจะไหลออกทางรู ผลักให้กระบอกหมุน
น้ำจะกระเซ็นเป็นฝอย เด็กๆจะพากันมาอาบน้ำสงเพราะถือว่าเป็นสิริมงคล
บางคนเอาแก้วหรือขวดมารอง เอาน้ำสงไปเพื่อรดบ้านช่องห้องหอ หรือรดศีรษะ
ผู้ที่ไม่ได้มา โดยถือว่าเป็นการขับไล่ภูตผีปีศาจ

ถึงเดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ญาติโยมจะมาทำพิธีเอาพระพุทธรูปขึ้นไปไว้ที่เดิม
การมารวมกันในวันนี้ทุกคนจะเตรียมภัตตาหารมาถวายพระด้วย เมื่อเลี้ยงพระ
เสร็จแล้วก็ทำพิธีสู่ขวัญพระสงฆ์ สู่ขวัญพระสงฆ์เสร็จแล้ว ก็เอาน้ำอบน้ำหอมสง
พระพุทธรูปและพระสงฆ์ จึงเอาพระพุทธรูปไปไว้ในที่เดิม

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

สรองน้ำพระสงฆ์

พระสงฆ์ คือ ลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า พระสงฆ์เป็นผู้มีคุณูปการแก่พระพุทธศาสนา มาก ถึงเทศกาลเดือนห้านี้บางแห่งก็เอาน้ำอบน้ำหอมมาสรองพระสงฆ์ด้วย ซึ่งจะนิมนต์ท่านไปนั่งบนตั่งรอรับน้ำสรองที่ไหลผ่านชางลินมาสู่ตัวท่าน

สรองน้ำผู้ใหญ่

ผู้ที่เป็นพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ถือว่าเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ถึงเทศกาลเดือนห้าจึงมีการนำน้ำอบน้ำหอมไปรดท่าน เพื่อเป็นการแสดงคารวะกตัญญู และความเป็นสิริมงคล เป็นการบำรุงขวัญท่านให้อายุมีขวัญยืน

สรองน้ำเครื่องค้ำของคุณ

ชุด เขา นอ งา ตะกรุด ดาตาท ยันต์ หรือเครื่องรางของขลัง ป้องกันภูตผีปีศาจ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นเครื่องค้ำของคุณเป็นสิริมงคล เมื่อถึงเทศกาลเดือนห้าจึงมีการนำสิ่งของเหล่านี้มารดน้ำหอม

สาดน้ำ

สรองน้ำของชาวอีสานปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นสาดน้ำ โบราณมีเวลาหนึ่งเดือนคือ ตั้งแต่ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๕ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปัจจุบันเหลือเพียง ๓ วัน คือวันที่ ๑๓-๑๔-๑๕ เมษายน ชื่อของชิตก็เปลี่ยนเป็นตรุษสงกรานต์ คนโบราณสรองน้ำพระพุทธรูป สรองน้ำพระสงฆ์สรองน้ำผู้ใหญ่ สรองน้ำเครื่องค้ำของคุณ จุดประสงค์เพื่อต้องการบุญต้องการกุศล เพื่อแสดงออกซึ่งความเคารพนับถือต่อพระสงฆ์และญาติผู้ใหญ่ เพื่อความสวัสดิมีชัย ปราศจากทุกข์โศกโรคภัยและอุปสรรคอันตรายต่าง ๆ

ซีตเดือนหก

เดือนหกปกติเป็นเดือนที่ฝนเริ่มตก ชาวไร่ชาวนาก็จะเตรียมทำไร่ ทำนา หากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านพื้นเมืองอีสานเชื่อว่า เนื่องจากวิสัยการเทวดา (เทวดาแห่งฝน) หรือเรียกว่า พระยาแดน ไผ่บันดาลให้ฝนตกมายังโลกมนุษย์ เพื่อที่จะมีน้ำฝนในการทำนามนุษย์ต้องแต่งเครื่องบูชาคือ บั้งไฟ ไปบูชาวิสัยการเทวดา หรือพระยาแดน ผู้ขอการบูชาด้วยไฟ เพื่อท่านจะได้โปรดบันดาลให้ฝนได้ตกลงมายังมนุษย์โลก ซีตเดือนหกจึงเรียกว่า บุญบั้งไฟ ซึ่งจะเป็นขั้งขึ้นหรือขั้งแรม สูดแล้วแต่จะสะดวก

เมื่อประชุมตกลงจะทำบุญบั้งไฟกันแล้ว ผู้เป็นช่างจะไปหาไม้ไผ่มาทำบั้ง เอาขี้เจียวหรือขี้เกีย (ดินปะสิว) มาตีผสมกับถ่านไม้ ทำให้หนักเรียกว่า หม้อ เอาหม้อใส่กระบอกไม้ไผ่ตีผสมกับ มาต (กำมะถัน) ทำให้แน่นเต็มบั้งแล้วเจาะรูเสร็จแล้วเอาไม้ไผ่มาทำหางให้น้ำหนักความยาวสมดุลกับบั้งไฟ จากนั้นก็นำมา เอ้(ประดับ) ให้สวยงาม แขนงไว้ที่เรือนของ ฉบับ (ช่าง)

การทำบุญ จะทำในวันโฮม (รวม) บรรดาพระสงฆ์จากวัดต่าง ๆ ที่บ้าน เจ้าภาพนิมนต์ไว้ จะมารวมกันที่ปะรำพิธีในวัด พวกญาติโยมผู้เฒ่าผู้แก่จะพากัน ทำบุญเลี้ยงพระเช้าและถวายเพล หากมีการบวชก็จะนำกองบวชไปบวช

เสลี่ยงไฟ

แห่สมิทธิเจ้าพระยา

ในตอนปลายทางวัดจะตีกลองโหม ให้ประชาชนพากันนำขี้ไฟมารวมกันที่วัด แล้วจัดการให้มีการแห่ขี้ไฟ มีขบวนแห่ ขบวนเซ็งขี้ไฟ มีการเล่นตลก ทอดแห หาปลา ฯลฯ การแห่ขี้ไฟนั้นมีการเซ็ง คำเซ็ง มีเกือบทุกประเภท เช่น สุภาษิต คำสอน การทำมาหากิน เซ็งตลกหยาบโตน ซึ่งการเซ็งในงานบุญขี้ไฟนี้แม้จะหยาบโตน แต่บรรดาชาวบ้านทั้งหลายต่างก็ไม่ถือสา

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

เซิ้งม้งไฟ

ชีวิตเดือนเจ็ด บุญชำระ (ชำระ)

เดือนเจ็ดเป็นเดือนหนึ่งที่คนโบราณได้สร้างชีวิตไว้ เพื่อชำระสะสางความสกปรกทรงรุ่งรังที่เกิเกิดขึ้น ความสกปรกทางใจเกิดขึ้นได้หลายกรณี ทำให้บรรดาญาติผีปีศาจปอบเป่าโพงพรายจะเข้ามาแทรกทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย ตอนนี้แหละเป็นเวลาที่จะต้องขับไล่สิ่งเหล่านั้นให้ออกไปจากร่างกายและจิตใจจึงจัดให้มีการทำบุญเดือนเจ็ด เรียกว่า บุญชำระ (ชำระ)

ผีปู้ตา ผีปู้ตามีความสำคัญต่อคนอีสานมาก เพราะชาวอีสานเมื่อไปตั้งบ้านตั้งเมือง ณ ที่ใด มักจะเลือกป่าดงไว้ ป่าดงที่เลือกไว้นี้เป็นของส่วนกลางไม่มีใครกรรมสิทธิ์ เป็นป่าของชาวบ้าน บรรดาต้นไม้ใบหญ้าและสัตว์ป่าก็เป็นของชาวบ้าน ชาวบ้านจะใช้สอยก็ต้องขออนุญาตผู้รักษาคือ ปู้ตา

ปู้ หมายถึงรวมถึงย่า ตา หมายถึงรวมถึงยายด้วย คนทั้ง ๔ นี้ เมื่อมีชีวิตอยู่ ลูกหลานก็เคารพนับถือ เมื่อตายไปแล้วลูกหลานก็ยังนับถือ จึงปลูกหอปลูกโสมให้อยู่ในป่านั้น เพื่อดูแลหมู่บ้านให้สงบสุข และลูกหลานมอบหน้าที่ให้รักษาป่า ใครจะมาเอาไม้ในป่าหรือสัตว์ในป่าไปใช้โดยไม่ขออนุญาตไม่ได้ ต้องรออนุญาตจากปู้ตา หากไม่ขออนุญาตจะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย

ผู้จะติดต่อกับปู้ตาได้ก็คือ เฒ่าจ้ำ เฒ่าจ้ำคือ ผู้ที่จะสื่อสารกับผีปู้ตา ชาวบ้านเคารพนับถือก็มอบภาระธุระให้เฒ่าจ้ำ เป็นผู้ติดต่อกับปู้ตา ถ้าปู้ตามีความประสงค์อะไร ปู้ตาจะมาสั่งเฒ่าจ้ำหรือชาวบ้านจะบนบาน (ภาษาถิ่นว่า บะหรือบา) ต้องให้เฒ่าจ้ำเป็นคนบน เมื่อบนบานได้ตามที่ประสงค์แล้ว ผู้บนบานจะนำเครื่องคาย (ของบูชาพญาลิขกรรม) มาแก้บน

เมื่อถึงเทศกาลเดือนเจ็ด ถูกหลานภายในบ้านจะทำพิธีเลี้ยงปู่ตา คือ ปลูกผามหรือประจักษ์บนบริเวณตूप (ศาล) ปู่ตา ชาวบ้านทุกคนมีข้าวปลาอาหารอะไรก็จัดมา พร้อมกับเลี้ยงปู่ตา เสร็จจากเลี้ยงปู่ตาแล้วก็เลี้ยงกันเองตามธรรมเนียม ป่าดงพงไพรในสมัยโบราณอุดมสมบูรณ์ เพราะอาศัยปู่ตาเป็นผู้เฝ้ารักษา

บุญชำระ คือบุญเบิกบ้าน หรือบุญกลางบ้าน ชาวบ้านจะรวมตัวกันทำบุญที่ศาลหลักบ้าน ส่วนใหญ่จะอยู่กลางหมู่บ้าน โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์เย็น ผูกสายสิญจน์รอบหมู่บ้านและบริเวณประจักษ์ รุ่งเช้าทำบุญใส่บาตรและนิมนต์พระภิกษุทำน้ำมนต์ประพรมไปทั่วทุกหลังคาเรือน

ชัตเดือนแปด (บุญเข้าพรรษา)

เดือนแปดเป็นเดือนที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์และญาติโยมที่นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อถึงเดือนแปดในวันขึ้น ๑๔ หรือ ๑๕ ต่ำ พระสงฆ์จะเตรียมเข้าพรรษา คือปิดกวาดเสนาสนะ และชกดูจิวร เป็นต้น ส่วนญาติโยมก็จัดจตุปัจจัยไทยทาน เครื่องใช้ของสอยและสิ่งจำเป็นของพระสงฆ์สำหรับพิธีกรรมเกี่ยวกับการเข้าพรรษาของพระสงฆ์และญาติโยมนั้นจะมีลักษณะเหมือนกันและคล้ายคลึงกันบ้าง ทั้งภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคใต้ ชาวอีสานเรียกประเพณีนี้ว่า ชัตเดือนแปด คือ บุญเข้าพรรษา

พิธีกรรมในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นเวลาที่พระสงฆ์จะต้องบำเพ็ญไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ให้บริบูรณ์ ส่วนคฤหัสถ์จะต้องบำเพ็ญบุญกิริยาวัตร คือ ทาน ศีล ภวานาในตอนเข้าญาติโยมจะนำอาหารบิณฑบาตมาถวายพระภิกษุสงฆ์ ตอนบ่ายนำดอกไม้ ธูป เทียนพรรษา ข้าวสาร สบง จีวร ผ้าอาบน้ำฝนมารวมกันที่ศาลาโรงธรรมส่วนพระสงฆ์จะทำ ความสะอาดสถานที่ สบง จีวร ตอนเย็นญาติโยมจะพากันทำวัตรค่ำ เสร็จแล้วอาราธนาศีล ฟังเทศน์

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

ต่อจากนั้นพระสงฆ์จะพร้อมกันทำวัตรสวดมนต์ จบแล้วทำวัตรพระพุทธรูป เพราะวันเพ็ญเดือนแปดถือว่าเป็นวันพระพุทธรูปเข้าพรรษาด้วย พระสงฆ์จัดเครื่องสักการะมาพร้อมกันแล้ว ให้เจ้าอาวาสเป็นตัวแทนพระพุทธรูป นั่งหันหน้าลงมาทางพระสงฆ์ พระสงฆ์ทั้งหลายนั่งคุกเข่า กราบ ๓ คน ยกขันดอกไม้ไปตั้งไว้ข้างหน้า แล้วกล่าวคำทำวัตรพระพุทธรูป จบแล้วเจ้าอาวาสจะให้โอวาทเกี่ยวกับการเข้าพรรษา พระพุทธรูปเป็นสรีจพิจิ

บุญเข้าพรรษา

แม่ขาว

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

วันรุ่งขึ้น คือ วันแรมหนึ่งค่ำ ในตอนบ่ายญาติโยมจะมาพร้อมกันที่ศาลา
โรงธรรม จัดดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวสาร ผำจิวร ถวายแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์รับ
แล้วท่านจะอนุโมทนา แล้วทำพิธีเข้าพรรษา ด้วยคำอธิษฐานเข้าพรรษา เรียกว่า
ปวารณาเข้าพรรษา จบแล้วเจ้าอาวาสให้อโงวาทักเตือนพระภิกษุสามเณรให้ตั้งใจ
ศึกษาเล่าเรียน ประพฤติดีปฏิบัติชอบ เสร็จแล้วพระสงฆ์นำผำจำนำพรรษามาแจก
แบ่งกันเป็นเสร็จพิธีเข้าพรรษา

ฮิตเดือนเก้า (บุญข้าวประดับดิน)

เดือนเก้าเป็นเดือนทำบุญอุทิศถึงผู้ตาย โบราณจึงมีการทำบุญเพื่อญาติพี่น้อง
ที่ตายไป ปีหนึ่งกำหนดให้มีหนึ่งวัน โดยกำหนดเอาวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙
เป็นวันทำพิธี เรียกฮิตเดือน ๙ คือ บุญข้าวประดับดิน นั่นเอง

การทำบุญข้าวประดับดินของชาวบ้าน เมื่อถึงวันแรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๙
ชาวบ้านจะจัดหาอาหารคาวหวานแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ส่วนหนึ่งสำหรับตนเอง
ส่วนหนึ่งแจกญาติพี่น้อง ส่วนหนึ่งทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย ส่วนหนึ่ง
ถวายทานแก่พระภิกษุสามเณร

บุญข้าวประดับดิน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

สำหรับส่วนที่ทำบุญอุทิศแก่ผู้ตาย จะห่อเป็นห่อ ๆ มีห่อคาวหนึ่งห่อ ห่อหวานหนึ่งห่อ ห่อหมากพญุบหรือหนึ่งห่อ ทั้งสามห่อนี้มีมัดติดกันเป็นห่อใหญ่ แล้วนำห่อใหญ่นี้ไปแขวนไว้ตามต้นไม้ หรือวางไว้ตามพื้นดิน การเอาไปวางไว้บนดินนี้ จึงมีชื่อเรียกว่า ข้าวประดับดิน

ส่วนที่เอาไปถวายพระภิกษุสามเณรนั้น ส่วนหนึ่งใส่บาตร อีกส่วนหนึ่ง ถวายเป็นภัตตาหาร จะถวายตอนจันทน์เช้าหรือเพลก็ได้ เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้วจะอนุโมทนาญาติโยมจากนั้นก็กรวดน้ำ แฝ่ส่วนบุญกุศลไปให้ญาติพี่น้อง ที่ตายไป การทำดังกล่าวถือว่าเป็นการทำบุญส่งไปให้ผู้ตาย

ชิตเดือนสิบ (บุญข้าวสาก)

เดือนสิบเป็นเดือนหนึ่งที่ทำบุญอุทิศส่วนบุญแก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญในเดือนสิบ เรียกชิตเดือนสิบ หรือ บุญเข้าสาก (สลากภัต) การทำบุญข้าวสากก็ทำเหมือนกับบุญข้าวประดับดิน ต่างกันแต่เพียงชื่อและวิธีทำ จุดประสงค์ก็เพื่ออุทิศส่วนบุญไปให้ญาติพี่น้องที่ตายไป เป็นการทำให้ญาติพี่น้องที่ตายไป เป็นครั้งที่สอง

อาศัยเหตุนี้ชาวบ้านจึงนิยมทำทาน โดยถวายเป็นสลากแล้วอุทิศส่วนบุญแก่ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว คือ เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ญาติโยมจะจัดภัตตาหารคาวหวานมารวมกันที่วัด ภัตตาหารแต่ละสำรับจะเขียนชื่อเจ้าของลงไป แล้วให้พระภิกษุสามเณรจับสลาก ใครถูกพระภิกษุสามเณรรูปใดก็เอาสำรับไปถวายพระภิกษุสามเณรรูปนั้น เมื่อท่านฉันเสร็จแล้วก็อนุโมทนา ญาติโยมก็หยาดน้ำ (กรวดน้ำ) อุทิศส่วนบุญกุศลไปให้ญาติพี่น้องของตนที่ล่วงลับไปแล้ว

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

สี่เดือนสิบเอ็ด (บุญออกพรรษา)

เดือนสิบเอ็ดเป็นเดือนที่มีความสำคัญแก่พุทธบริษัท โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณร เดือนสิบเอ็ดเป็นเดือนสุดท้ายแห่งการจำพรรษาของพระภิกษุสามเณร

ระยะเวลาเข้าพรรษามีกำหนดสามเดือน คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ในระยะจำพรรษาสมาเณรนี้ พระภิกษุสามเณรจะต้องบำเพ็ญศาสนกิจ คือ ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยและเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

เมื่อออกพรรษาแล้ว จะมีกรณียกิจที่พระภิกษุสามเณรจะต้องทำโดยพร้อมเพรียงกัน กรณียกิจนั้น คือ ปวารณา คือ การเปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ในเวลาเข้าพรรษาเป็นเวลาที่อยู่ใกล้ชิดกัน ถ้าใครขาดตกบกพร่องอะไรก็ว่ากล่าวตักเตือนกันได้

ส่วนดุกัสน์ หากนำปวารณาไปใช้เหมือนพระภิกษุ สามเณรก็จะเป็นคุณประโยชน์แก่ตนเป็นอย่างมาก นอกจากปวารณาแล้วมีกิจที่ดุกัสน์จะพึงกระทำหลายอย่าง คือ

บุญวันออกพรรษามีกิจประเพณีซ้อนกันอยู่ บางวัดก็จัดทำทั้ง ๓ กิจ ประเพณี บางวัดก็จัดทำรวมกันไป ดังนี้

๑. บุญใต้ประทับ

ในวันออกพรรษา พระสงฆ์จะจัดทำเรือไฟขึ้นภายในวัดตรงหน้าโบสถ์ การทำเรือไฟใช้เสาไม้และต้นกล้วย ฟันปูด้วยกาบกล้วย มีหัวมีหางคล้ายเรือไฟ ตอนกลางคืนญาติโยมจะนำดอกไม้ และดอกไม้ธูปเทียนไปบูชา การบูชาถือว่าบูชาคุณพระพุทธเจ้าจะได้บุญกุศลมาก ลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง คือ

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

พระอนุชาระ ท่านได้โอษฐ์เทียบนุชาพระพุทเจ้าองค์ก่อน ๆ เมื่อมาบวชในศาสนา พระพุทเจ้านามว่า โคตม ท่านได้รับการยกย่องจากพระพุทเจ้าว่าเป็นผู้มีตาทิพย์ มองเห็นเหตุการณ์ได้ในอดีตและอนาคตอย่างแจ่มแจ้ง เพราะอาณิสงส์ที่ท่านได้ จุดธูปเทียบนุชาคุณของพระพุทเจ้า

บุญได้ประทีปนี้จะทำกัน ๓ วัน คือ ขึ้น ๑๔, ๑๕ ค่ำ และแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ วัน ๑๔ ค่ำ เรียกว่า วันได้น้ำมันน้อย วัน ๑๕ ค่ำ เรียกว่า วันได้น้ำมันใหญ่ วันแรม ๑ ค่ำ เรียกว่า วันได้น้ำมันล้างทางประทีป วันแรม ๑ ค่ำนี้ หากวัดอยู่ใกล้แม่น้ำลำคลองจะนำเรือไฟไปลอยน้ำด้วยเรียกว่า ไหลเรือไฟ

๒. บุญผาสาทผึ้ง

ผึ้งที่ต้มให้เปียยแล้วทำเป็นดอกเรียก ดอกผึ้ง การเอาไม้ไผ่มาจักตอก แล้วสานเป็นห่อเหมือนห่อหรือโพงและประดับด้วยดอกผึ้ง ขี้ผึ้งนี้มีประวัติเล่าไว้ใน ธรรมบทว่า พระภิกษุชาวเมืองโกสัมพีวิวาทกัน พระพุทเจ้าตักเตือนไม่ให้ฟัง พระองค์ จึงเสด็จไปจำพรรษาที่ป่ารักขิตวัน ได้สิงและช้างเป็นอุปัฏฐากช้างตักน้ำและต้มน้ำถวาย ดึงหาผลไม้และรวงผึ้งมาถวาย ต่อมาญาติโยมเห็นคุณค่าของขี้ผึ้งจึงนำขี้ผึ้งมาหล่อ เป็นเทียนจุดบูชาคุณพระพุทเจ้าถือได้ว่าเป็นบุญกุศล จึงนำขี้ผึ้งมาหล่อเป็นเทียน ถวายจนกระทั่งทุกวันนี้

ผาสาทผึ้งนี้ ชาวบ้านจะตากแห้งเป็นร่อนผาสาท แล้วนำไปแห่หนพ้อนำ รอบหมู่บ้านตั้งแต่บ่าย ชาวบ้านจะนำปัจจัยไทยทานร่วมบุญกุศลด้วย ดริ้นเย็น ก็กลับมายังศาลาโสมธรรมถวายพระภิกษุพร้อมกับเครื่องไทยทาน สมัยอดีต ชาวอีสานจะทำบุญทอดผ้าผาสาทผึ้งแทนการทอดกฐิน

๑. ไทลเชื้อไฟ

เรือที่ทำด้วยท่อนกล้วยหรือไม้ไผ่ ต่อเป็นลำเรือยาวประมาณ ๕-๖ วา ข้างในมีขนมข้าวต้ม ผ่าใจใหม่หลอด ดอกไม้ รูป เทียน บ้านที่โถงแม่น้ำ จะพากันทำเรือแล้วปล่อยไปตามลำน้ำ จุดประสงค์ของการทำก็เพื่อบูชา รอยพระพุทธเจ้า เรื่องนี้มีกล่าวไว้ในอรรถกถาปุณโณเวทสูตรว่า เมื่อพระพุทธเจ้า เสด็จไปฝั่งแม่น้ำนัมมทา ซึ่งเป็นที่อยู่ของพระยานาค เมื่อแสดงธรรมให้พระยานาค ฟังแล้ว ตอนจะกลับพระยานาคขอรอยพระพุทธบาทของพระองค์ไว้ การปล่อย เรือไฟก็เป็นการทำเพื่อบูชารอยพระพุทธเจ้าซึ่งประดิษฐานอยู่ในเมืองนาคนั้น บุญไหลเรือไฟจะทำร่วมกับบุญใต้ประทีป และวันที่สามจะนำเรือไปลอยน้ำ เรียกว่า ไทลเชื้อไฟ

สว่างเชื้อ

การนำเรือมาแข่งกันเรียก สว่างเชื้อ เทศกาลออกพรรษามีน้ำหลายหลาก เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านชาวเมืองได้มาสนุกสนานพร้อมกัน การจะแข่งกัน ในวันไหนก็แล้วแต่ความสะดวก ไม่มีกำหนดวันที่แน่นอน แต่ก็ทำหลังออกพรรษาแล้ว

ชิตเดือนสิบสอง (บุญกฐิน)

ในชิตสิบสอง การทำบุญกฐินถวายแก่พระสงฆ์เป็นชิตสุดท้าย เมื่อพระสงฆ์อยู่จำพรรษาครบสามเดือนแล้ว ญาติโยมผู้มีศรัทธาจะนำผ้ากฐินไปถวาย ถ้าพระสงฆ์ไม่ครบ ๕ รูปจะถวายผ้ากฐินไม่ได้ หากพระสงฆ์ครบ ๕ รูป แต่มีผู้ถวาย ก่อนจะถวายทีหลังไม่ได้ เพราะวัดหนึ่ง ๆ ปีหนึ่ง ๆ พระพุทธเจ้าให้ถวายกฐินได้ ครั้งเดียว ผู้ถวายจะเป็นคนเป็นทวดาหรือใครก็ได้

ผู้มีศรัทธาปรารถนาจะถวายกฐินแก่วัดใด ต้องไปปักสลากจองไว้ก่อน บอกชื่อเสียงเรียงนามวันและเวลาไว้ด้วย ถ้าไม่ทำเช่นนั้นหากเกิดเป็นกฐินปลอมขึ้นมา พระสงฆ์จะไม่ได้รับกฐินเมื่อไม่ได้รับกฐินก็ไม่ได้อธิษฐานสงฆ์ กฐิน การทำบุญกฐิน พระพุทธเจ้าตรัสว่า ได้บุญได้กุศลมาก ผู้รับก็ได้อธิษฐานสงฆ์

อาานิสงส์ผู้รับ

พระสงฆ์ที่ได้รับบวชแล้วจะได้อาานิสงส์ ๕ อย่าง คือ ๑) เทียวไปตามบ้านน้อยเมืองใหญ่โดยไม่ได้บอกเวลาเจ้าอาวาสหรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ก็ไปได้ไม่ต้องอาบัติ ๒) อยู่ปราศจากไตรจีวรก็ได้ ๓) ฉนอาหารเป็นวงล้อมตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปก็ได้ ๔) เก็บจีวรที่เขาถวายได้ตามปรารถนา ๕) ลากที่เกิดขึ้นในวัดจะได้เฉพาะพระสงฆ์ที่จำพรรษาในวัด พระสงฆ์ที่ได้รับบวชแล้วจะได้อาานิสงส์ ๕ นี้ ยื่นออกไปถึงเพ็ญเดือน ๔

อาานิสงส์ผู้ให้

ผู้ถวายบวชจะได้อาานิสงส์ ๕ คือ ๑) เป็นที่รักใคร่ของคนทั่วไป ๒) มีชื่อเสียงดังไปทั่วสารทิศ ๓) เป็นผู้แก่กล้ากล้าอาหาญ ๔) เวลาใกล้จะตายจะมีสติมั่นคง ๕) ตายแล้วไปเกิดในสวรรค์ในอาานิสงส์ทั้ง ๕ มีความสำคัญมาก คนเราเมื่อตายแล้ว ไม่ทราบว่าจะไปเกิดเป็นอะไรเกิด ณ ที่ใดมีความเป็นอยู่อย่างไร แต่ผู้ถวายบวชนี้พระพุทธรูปเจ้าตรัสบอกไว้ว่า ตายแล้วไปเกิดในสวรรค์ ดังนั้น พุทธบริษัทจึงนิยมทำบุญบวชกันมาก

บุญอุปัชฌ์

ญาติโยมผู้มีศรัทธาปรารถนาจะทำบวช แต่ไม่มีวัดว่างเพราะมีคนจองหมดแล้ว หากรอปีต่อไปไม่ได้จะทำเป็นบุญอุปัชฌ์ก็ได้ ปัจจุบันไทยทานก็มีเหมือนกับบวช คือ มีบริวาร ๘ เป็นต้น จะต่างกันก็เพียงแต่ชื่อ และอาานิสงส์ที่จะได้รับเท่านั้น การทำอุปัชฌ์มักจะทำในเทศกาลเดือนสิบสองนี้

บุญผ้าป่า

ผ้าไตรจีวร หรือผ้าอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้มีศรัทธานำไปแขวนไว้ในป่าในป่าช้าหรือที่หนึ่งทีใด เมื่อพระสงฆ์ไปพบเขาก็ชักบังสุกุลเอามาใช้ เทศกาลนี้ นิยมทำหลังบุญบวช แต่ทุกวันนี้บุญผ้าป่าสามารถทอดได้ตลอดปี

งานบุญของชาวดั้

ชาวดั้ทั้งที่เป็นพุทธศาสนิก อีสลามิกและศาสนิกของศาสนาอื่น ๆ ล้วนศรัทธาต่องานบุญ งานกุศลตามคติศาสนาของตน ต่างสืบทอดแนวปฏิบัติ ต่อเนื่องกันมาเป็นประเพณี ทั้งในส่วนบุคคล ส่วนครอบครัว และที่เป็นประเพณี ร่วมของสังคม กิจกรรมที่เกี่ยวกับงานบุญงานกุศลจึงมีอยู่ทุกท้องถิ่นและมีตลอดปี มีทั้งที่สอดแทรกอยู่ในภารกิจประจำวันและที่กระทำอย่างเป็นพิธีรีตองเป็นครั้งคราว ความยิ่งย่อนของการปฏิบัติและจำนวนผู้ร่วมปฏิบัติแตกต่างกันตามศรัทธาโอกาส ความมากน้อยของอานิสงส์ที่เชื่อว่าจะได้รับ และภาวะอื่น ๆ เช่น ภาวะทางเศรษฐกิจ หรือแรงศรัทธาที่มีต่อผู้นำ เป็นต้น

ก. งานบุญตามคติพุทธ

เนื่องจากชาวดั้ส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิก งานบุญที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา จึงมีมากเป็นพิเศษ และเนื่องจากแนวทางการสร้างสมนาบุญตามคติพุทธศาสนา มีอเนกวิธีให้เลือกปฏิบัติได้ตามความสามารถและความเหมาะสมกับบุคคล ภาวะและเทศะ รูปแบบของงานบุญตามคติพุทธในภาคใต้อาจมีหลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น

งานบุญส่วนบุคคล

งานบุญส่วนบุคคลของพุทธศาสนิกชาวดั้ มีโอกาสกระทำได้ตลอดวัน และตลอดชีวิตจึงกล่าวแต่เฉพาะที่สำคัญ ๆ

การตักบาตรในตอนเช้า ถือเป็นงานบุญประจำวันที่ควรปฏิบัติ เป็นหน้าที่ ของหัวหน้าครอบครัวที่จะต้องฝึกอบรมให้สมาชิกในครอบครัวทุกคนใส่ใจในเรื่องนี้

ข้าวที่จัดเตรียมสำหรับตักบาตร โดยเฉพาะเรียกว่า ข้าวทานะ ต้องตักก่อนที่จะให้ใคร ๆ ตักกิน มิเช่นนั้นถือว่าเป็นบาป และข้าวสารที่จะนำมาหุงข้าวทานะต้องเลือกพื้นเป็นพิเศษ เลือกที่ขาวสะอาด เมล็ดงาม หุงให้พองาม ไม่ดิบ และหรือใหม่แล้วคดใส่ภาชนะสำหรับตักบาตรโดยเฉพาะ เสร็จแล้ววางเตรียมไว้ในที่สูง ส่วนกับข้าวจะเลือกพื้นเป็นพิเศษเช่นกัน เมื่อพระมาบิณฑบาต ผู้ตักบาตรจะต้องแต่งตัวอย่างสะอาดเรียบร้อย ไม่สวมรองเท้า ตักบาตรด้วยท่าทางสำรวมและมักตักข้าวให้ครบ ๓ ชั้นเป็นอย่างน้อย สรุปว่าการตักบาตรต้องกระทำให้บริสุทธิ์ทุกประการ

การไปถวายอาหารเพลแก่พระถึงวัดในวันพระพร้อมกับรับศีล (ศีลแปด) ฟังธรรม และถือศีลไปตลอดวันมิให้ขาด เป็นงานบุญที่ชาวใต้ในชนบทถือเป็นเรื่องสำคัญ (ปัจจุบันมีผู้ปฏิบัติน้อยลง) การไปวัดนั้นนิยมนำทรายไปถมลานวัดด้วย เพราะถือว่าถ้าไปเหยียบย่ำให้ดินทรายติดเท้าออกจากเขตวัด เป็นบาปจนเกิดเป็นสำนวน ขนทรายเข้าวัด ขึ้น ประเพณีอันนี้นาน ๆ เข้า ยากแก่การปฏิบัติด้วยเหตุที่หาทรายได้ยาก จึงกลายเป็นว่าแต่ละปีชาวบ้านจะร่วมกันขนทรายเข้าวัดที่หนึ่ง หนึ่งกันอย่างจริงจังเช่น บรรทุกกันเป็นลำเรือหรือเป็นเกวียน และบางวัด บางปีใช้ธูปก่อเจดีย์ทรายเป็นงานบุญพิเศษ เป็นทางขนทรายเข้าวัดโดยทางอ้อม โดยร่วมกันก่อเจดีย์ทรายเป็นจำนวน ๘๔,๐๐๐ องค์ ตามจำนวนกำหนดข้อธรรมในพระไตรปิฎก ที่มี ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ และมักทำควบคู่กับงานบุญอื่น เช่น การทอดผ้าป่า เป็นต้น

ในช่วงเข้าพรรษาซึ่งตรงกับฤดูทำนาของชาวบ้าน มีผู้ทำบุญตักบาตรในตอนเช้าน้อยจนเป็นเหตุให้ภิกษุสามเณรบิณฑบาตได้ภัตตาหารไม่พอฉันเพล ชาวบ้านจึงมักมีงานบุญที่เรียกว่า แกงเจียน คือการแบ่งปันความรับผิดชอบทำอาหารเพลไปถวายพระถึงวัด ครอบครวัลดวงวันหมุนเวียนกันไป

งานบุญที่ชาวใต้ถือปฏิบัติเป็นปกติร่วมกันอีกอย่างหนึ่งคือ การบริจาคทรัพย์บำรุงพระศาสนาเพื่อร่วมกันสร้างศาสนสถานที่ดีถือว่าได้อานิสงส์อย่างยิ่งคือ การสร้างอุโบสถ สร้างพระประธาน และการร่วมฝังลูกนิมิตเป็นเครื่องหมายเขตอุโบสถ เชื่อกันว่าใครมีโอกาสร่วมฝังลูกนิมิตถึง ๓ วัดขึ้นไป จะเกิดกุศลอย่างไพศาลจึงมักจะไม่ละโอกาสนี้ แม้จะต้องเดินทางไกลก็ตาม

การสร้างของถวายวัดเป็นสมบัติสงฆ์ก็ถือว่าได้กุศลแรงยิ่ง เป็นสิ่งของที่ใช้ประโยชน์กว้างขวางและอยู่นานก็ยิ่งนิยม เช่น การสร้างถ้วย ชาม ถาด เสื้อ หมอน เป็นต้น งานบุญที่ร่วมแรงร่วมใจกันและแสดงออกถึงความสามัคคีอย่างยิ่ง ได้แก่ งาน สานสาตลดวด คือ การที่ชาวบ้านมาช่วยกันสานเสื้อผืนยาว ๆ (อาจยาวถึง ๓๐-๕๐ เมตร) ถวายวัดโดยช่วยกันนำวัสดุมาตามกำลังความสามารถ แล้วช่วยกันสานจนเสร็จ

ผู้ที่เป็นช่างฝีมือนิยมสร้างผลงานไว้ไว้วัดเป็นพุทธรูป โดยไม่เอาค่าตอบแทน เช่น งานปั้นแกะสลัก จิตรกรรมฝาผนัง หรือจิตรกรรมที่เขียนประกอบหนังสือบุด (สมุดข่อย) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเขียนภาพประกอบเรื่องพระมาลัย (วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องพระมาลัยจึงมีอยู่แทบทุกวัด และต่างสร้างขึ้นด้วยความประณีตบรรจง ทั้งรูปเล่ม เนื้อหา การเขียนและการทำภาพประกอบ) ตลอดจนการคัดลอกหนังสือ หรือการสร้างหนังสือถวายวัด การสร้างหนังสืออาจเป็นในลักษณะประพันธ์ หรือเรียบเรียงด้วยตนเอง หรือว่าจ้างให้ชาวบ้านผู้มีความรู้ความสามารถแต่ให้หรือซื้อหา มาถวายเป็นพุทธรูป งานบุญเหล่านี้ผู้สร้างไม่คิดจะทำบุญแบบเอาหน้า จึงมักเป็นงานประเภทนิรนาม คือ ไม่ปรากฏชื่อผู้เป็นช่างหรือผู้สร้างและด้วยเหตุที่ทุกคนมีความเชื่อว่าการสร้างงานเป็นพุทธรูปเป็นงานบุญที่ได้กุศลมาก ใครที่มีฝีมือดีก็พากันมาสร้างผลงานอย่างสุดฝีมือฝากไว้เป็นพุทธรูป ใครที่มีทรัพย์สิ่งของที่มีค่าสูงหรือคิดว่าสูงเกินฐานะตนก็กลัวบาปนำมาถวายเป็นสมบัติสงฆ์ วัดจึงกลายเป็นศูนย์รวมของโบราณวัตถุและศิลปวัตถุเป็นศูนย์บริการ

บริการเครื่องมือเครื่องใช้แก่สังคม ทั้งยังเชื่อกันว่าใครเบียดบังเอาสมบัติสงฆ์ไป เป็นประโยชน์ส่วนตัวเป็นบาป วัดจึงอนุรักษ์วัฒนธรรมของสังคมได้เป็นเลิศ

ในทุกท้องถิ่นของภาคใต้จะมีนิทานหรือตำนานที่เกี่ยวกับสถานที่ว่า ครั้งเมื่อสร้างพระบรมธาตุที่นครศรีธรรมราช มีเศรษฐีบ้าง ผู้นำท้องถิ่นบ้าง ได้นำทรัพย์สมบัติสิ่งของมีค่าต่าง ๆ นานาเดินทางไกลเพื่อนำของเหล่านั้นไปร่วม สร้างพระบรมธาตุ ครั้งเดินทางมาถึงจุดนั้น ๆ ทราบข่าวว่าที่เมืองนครศรีธรรมราช ได้สร้างพระบรมธาตุเสร็จสมบูรณ์เสียแล้ว จึงเปลี่ยนใจนำทรัพย์สินต่าง ๆ ผิงไว้ที่นั้น ๆ บ้าง หรือสร้างเจดีย์ขึ้นเสียเองที่ตำบลนั้น ๆ บ้าง วางทิ้งไว้ข้างสระใหญ่ ณ แห่งนั้น ๆ บ้าง อันนี้เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าภาคใต้ในอดีตศรัทธาต่องานบุญมากกว่าที่จะกระทำสิ่ง กุศล เพราะถูกอิทธิพลของนักการเมืองบับบั้งดับ ศาสนสถานต่าง ๆ ในภาคใต้ จึงเป็นสักขีพยานของผู้ใฝ่บุญใฝ่กุศลมากกว่าจะมีขึ้น เพื่อเป็นการประกาศอำนาจ บารมีของนักการเมืองและการปกครองคตินิยมข้อนี้อาจเฉลยปัญหาได้ว่าเหตุใด ศาสนสถานในภาคใต้ เช่น ที่ไชยาภิวัตน์ที่นครศรีธรรมราชก็ดี จึงไม่มโหฬารอย่าง ที่บุรีรัมย์หรือที่นครวัด ทั้ง ๆ ที่อาณาจักรเหล่านั้นเคยยิ่งใหญ่ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน คำตอบก็คือเพราะชาวใต้ทำบุญด้วยศรัทธาไม่ใช่ทำเพราะเกรงกลัวอำนาจใคร

งานบุญส่วนบุคคลที่ชาวใต้นิยมกันมากอีกอย่างหนึ่ง คือ การสร้าง สิ่งถาวรที่เอื้ออำนวยความสุขหรือความสะดวกให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น ป่อน้ำ สระน้ำ ตระพัง และศาลากลางหนสำหรับผู้เดินทางหลบแดดบังฝนหรือพักแรม จึงพบว่าในภาคใต้มีป่อน้ำ สระน้ำ ตระพัง และศาลากลางหนอยู่ทั่วไป สิ่งเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นควรมีเมตตาธรรม ความเอื้ออารี ซึ่งเด่นชัดมากในสังคมชนบท

งานบุญส่วนครอบครัว

งานบุญส่วนครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวจะกระทำเพื่อความเป็นสิริมงคล และความเจริญก้าวหน้าของครอบครัว เช่น การทำบุญชิงขวัญหมี่ ทำบุญสงัดบ้าน

งานบุญเพื่อสมาชิกบางคนในครอบครัว เช่น ทำบุญจำเริญอายุ (ต่ออายุ) ให้แก่คนชราหรือผู้ที่ล้มป่วยหนัก งานทำบุญตักบาตรอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย งานบุญส่วนครอบครัวส่วนมากจะมีพิธีกรรมทางศาสนา มีการนิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ และมีการถวายภัตตาหารมักเชิญชวนญาติมิตรใกล้เคียงไปร่วมทำบุญทำทานและบางโอกาสอาจมีมหรสพด้วย โดยเฉพาะงานบุญที่เป็นงานศพหรือที่เกี่ยวกับการตาย ถือเป็นมรยาตของเพื่อนบ้านที่จะต้องไปร่วมโดยไม่ต้องบอกกล่าวเป็นพิธีรีตอง แม้ในความเป็นจริงจะขัดข้องหมองใจกันก็จะอภัยกันชั่วคราวซึ่งมีบ่อยครั้งที่งานบุญลักษณะนี้ช่วยประสานรอยร้าวได้ตลอดไปอันนี้คือคุณค่าของงานบุญส่วนครอบครัวที่เห็นผลดีได้ทันที ส่วนงานบุญอื่น ๆ ถือกันเป็นประเพณีว่าจำเป็นต้องบอกกล่าวเชิญชวนจึงจะมีเพื่อนบ้านไปร่วมด้วย เว้นแต่ที่เป็นญาติใกล้ชิดกันจริง ๆ

งานบุญส่วนครอบครัวที่เป็นไปตามหลักศาสนา คือ งานบวชนาค ซึ่งญาติมิตรเชื่อกันว่าได้บุญมากที่สุดจึงเกิดสำนวนว่า ได้เกาะชายผ้าเหลือง คือได้ร่วมพิธีอุปสมบทบุตรหลานแล้วบรรดาผู้ใหญ่ก็จะรู้สึกว่าได้บุญกุศลอย่างมหาศาล เพราะได้มีส่วนเป็นทายาทแห่งพระศาสนา

งานบุญส่วนครอบครัวนั้นเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพที่จะต้องเตรียมจัดหาทุกสิ่งทุกอย่างให้ครบถ้วนสมบูรณ์ มีเช่นนั้นจะทำให้ส่วนบุญที่พึงได้ลดหย่อนลงในส่วนของญาติมิตรที่ไปร่วมงานจะอนุโมทนาบ้างก็ถือว่าเป็นการร่วมบุญหรือขอแบ่งส่วนบุญซึ่งเจ้าภาพจะต้องกล่าวคำว่า ขอให้ได้รับส่วนบุญทั่ว ๆ กัน แต่สิ่งที่เพื่อนบ้านจะร่วมได้เต็มที่คือการร่วม ลงแรง

งานบุญที่เป็นประเพณีส่วนสังคม

งานบุญที่เป็นประเพณีส่วนสังคมของพุทธศาสนิกชนได้แก่ การฟังเทศน์มหาชาติวัดโจัดัดให้มีเทศน์มหาชาติครบ ๑๓ กัณฑ์ ประชาชนจะร่วมใจกันแบ่งสรร

รับเป็นเจ้าของภัตที่เทศน์ด้วยความกระตือรือร้นและพร้อมเพรียง ที่ถือเป็นงานบุญใหญ่ อีกอย่างหนึ่งคือ งานยกขันหมากปลุมน หรือ งานยกขันหมากพระดม คือ ประเพณี การจัดงานโดยสมมติเอาว่ามีพิธีวิวาห์มงคลระหว่างพระเจ้าสุทโธทนะกับ นางสิริมหามายาตามพุทธประวัติในคัมภีร์พระปฐมสมโพธิกถา และอาจมีนางเอา คู่สมรสอื่น ๆ ตามนิทานชาดกเป็นหลายคู่โดยชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านแต่ละตำบล จะแบ่งสรรกันรับ สมมติตนเป็นเจ้าภาพเล็อกคนเพื่อสมมติเป็นเจ้าป่าวเจ้าสาว ตามเรื่องนั้น ๆ บรรดาญาติมิตรจะร่วมกันมอบทรัพย์สินของขวัญวันวิวาห์ เพื่อรวบรวมทรัพย์สินเหล่านั้นบำรุงวัด สมมติให้มีขั้นตอนของพิธีกรรมเหมือนกับ พิธีแต่งงานจริงทุกประการ ยิ่งสามารถจัดคู่วิวาห์ได้มากคู่และประชาชนคนใด ได้ร่วมมอบของขวัญครบถ้วนทุกคู่ก็จะถือว่าได้กุศลแรงเท่านั้นเนื่องจากบุญ ยกขันหมากปลุมน นาน ๆ จึงจะจัดขึ้นครั้งหนึ่ง ประชาชนจึงถือเป็นงานบุญใหญ่พอ ๆ กับงานฝังลูกนิมิต

งานบุญที่เป็นประเพณีนักขัตฤกษ์ของชาวภาคใต้ที่สำคัญที่สุดคือ ประเพณี ทำบุญเดือนสิบหรือประเพณีวันสารท เรียกกันเป็นภาษาถิ่นว่า วันชิงเปรต เป็นงานบุญที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบุพการีผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยการทำบุญอุทิศ ส่วนกุศลส่งไปให้วิญญาณของบรรพบุรุษ โดยเฉพาะที่ตกอยู่ในเปรตภูมิ เป็นคติพราหมณ์ที่ประสมอยู่ในประเพณีของพุทธศาสนา งานบุญนี้จะกระทำในเดือน ๑๐ บางท้องถิ่นทำ ๒ ครั้ง ถ้าทำ ๒ ครั้ง ครั้งแรกจะตรงกับเดือน ๑๐ แรม ๑ ค่ำ เรียกว่า วันรับเปรต และเดือน ๑๐ แรม ๑๕ ค่ำ เรียกว่าวัน ส่งเปรต บรรดาพุทธ ศาสนิกชนนิยมไปร่วมทำบุญวัดที่เป็นภูมิลำเนาเดิมของตนเพื่อร่วมพิธี ตั้งเปรต และ ชิงเปรต อาจสับเปลี่ยนไปทำบุญ ณ ภูมิลำเนาของฝ่ายบิดาครั้งหนึ่ง ฝ่ายมารดาครั้งหนึ่ง ทำให้ผู้ไปตั้งหลักแหล่งไกลถิ่นเกิดได้มีโอกาสไปพบปะและรู้จักวงศ์ญาติเพิ่มขึ้น

งานบุญที่นับว่าสำคัญอีกงานหนึ่งคือ ประเพณีชักพระ ซึ่งกระทำในเดือน ๑๑ วันแรม ๑ ค่ำ บางท้องถิ่นกระทำในเดือน ๕ แรม ๑ ค่ำ แต่ละท้องถิ่นอาจจัดชักพระน้ำ หรือ ชักพระบกตามแต่ความเหมาะสมของสภาพท้องถิ่นที่เอื้ออำนวยต่างกัน ที่ได้มีลำน้ำใหญ่มากชักพระน้ำเช่นที่อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง แถบลุ่มแม่น้ำตาปี จังหวัดสุราษฎร์ธานี อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เป็นต้น ส่วนท้องถิ่นที่ไม่มีลำน้ำมากชักพระทางบกเช่น อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นต้น ชาวบ้านยังเชื่อกันว่าหลังจาก พระหลบหลัง (ชักเรือพระกลับสู่วัด) จะทำให้ฝนตกเป็นประโยชน์แก่การทำนา (นาดำ)

งานบุญที่เป็นประเพณีสำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวไทยใต้ คือ สระหิววันว่าง คือ งานบุญในประเพณีสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งวันนั้นนอกจากชาวไทยใต้จะไปทำบุญตักบาตรที่วัดบังสุกุลอัฐิปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ญาติพี่น้องที่ถึงแก่กรรมไปแล้วมีการสงฆ์พระพุทธรูปแล้ว อาบน้ำให้คนเฒ่าคนแก่ หรือผู้อาวุโสโดยวิธีอาบจริงทั้งตัวเรียกว่า สระหิว พร้อมกับซื้อเสื้อผ้าชุดใหม่มอบให้เป็นการแสดงความกตัญญูแก่ท่าน

บางท้องถิ่นมีงานบุญพิเศษเฉพาะท้องถิ่นของตน เช่น ที่นครศรีธรรมราช มีงานบุญ แห่ผ้าขึ้นธาตุ ซึ่งชาวนครศรีธรรมราชจะมาร่วมกันบริจาคเงินทองตามศรัทธาสำหรับนำไปซื้อผ้ามาเย็บต่อกันเป็นแถบยาวนับพันหลา แล้วพากันแห่ผ้าดังกล่าวไปยังวัดพระมหาธาตุฯ เพื่อพันโอบรอบฐานองค์พระบรมธาตุเจดีย์ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ และวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ หรืองานบุญใหญ่ของชาวบ้านท่าคูระ ตำบลชุมพล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา คือ งานตายายย่าน ซึ่งตรงกับวันพุธแรกของเดือน ๖ ข้างแรม หรืองานบุญ ปล่อยเต่า ของชาวภูเก็ต เป็นต้น

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

คติความเชื่อเรื่องผลบุญของพุทธศาสนิกชนไว้

พุทธศาสนิกชนไว้เชื่อว่าผลบุญขึ้นอยู่กับสิ่งที่ทำ อากาที่ท่าและการอธิษฐาน ผลบุญจะช่วยเกื้อกูลให้ประสบความสุข ความสำเร็จ เนื่องาบุญที่สร้างสมไว้สามารถนำมา ชะบุญ (ขอเดชะผลบุญที่เคยทำไว้มาช่วย) เพื่อให้พ้นจากภยันตราย ทุกข์โศกโรคภัย

ความปรารถนาอันสูงสุดในการทำบุญของชาวภาคใต้ ตามที่ปรากฏใน คำอธิษฐานและจากหลักฐานในวรรณกรรมท้องถิ่นพบว่าต่างมุ่งให้ได้ขึ้นสวรรค์ ในชาติหน้า และขอให้ตนได้เกิดทันยุคของพระศรีอารียเมตไตรยเป็นที่สุด

ข. งานบุญตามคติไทยมุสลิม

งานบุญส่วนบุคคล

ชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ถือว่างานบุญส่วนบุคคลที่สำคัญที่สุดก็คือ การงดเว้นสิ่งต้องห้ามสำหรับมุสลิมโดยเคร่งครัดเพราะเมื่อละเมิดฝ่าฝืนก็เป็นการบาป สิ่งต้องห้าม ได้แก่ ไม่เลี้ยงและบริโภคเนื้อสุนัขและสุกร ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ อีกรหลายชนิดที่ศาสนาบังห้าม ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ประเภทที่ศาสนาไม่อนุญาต ให้บริโภคซึ่งมิได้เชือดตามหลักศาสนา ยกเว้นสัตว์น้ำ ไม่กินดอกเบี๋ย ไม่เสพสุรา และเสพเครื่องมีนมาอื่น ๆ ไม่เล่นการพนัน ไม่ทำประเวณีนอกอนุญาต ไม่บูชาเจี็ด ดวงดาว โขดเขา ต้นไม้ หรือก้อนวัตถุธาตุใด ๆ เป็นพระเจ้าเบ็ดเตล็ด และงานบุญ ที่สำคัญยิ่งก็คือ การประกอบศาสนกิจของชาวไทยมุสลิมให้ครบถ้วน คือ การละหมาดวันละ ๕ เวลา การถือศีลอดที่จะต้องกระทำในเดือนรอมฎอน ยกเว้น หญิงที่มีประจำเดือน หญิงคลอดบุตร เด็กอ่อน คนชรา และคนเดินทาง แต่เมื่อ พักภาวะดังกล่าวแล้วจะต้อง ถือศีลอดเป็นการชดใช้ตามวันที่ขาดไป การบริจาคทาน (ชะกาต) การร่วมประกอบพิธีฮัจญ์ (ถ้าสามารถกระทำได้) และการร่วมปฏิบัติใน วันตรุษหรือวันฮารีรายอ คือ วันรายอปูวาซา และวันรายอฮายี

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

งานบุญส่วนครอบครัว

งานบุญส่วนครอบครัวของชาวไทยมุสลิมมีหลายโอกาส เช่น ประเพณี กินเหนียว(มาแกปูโละ) ซึ่งนอกจากจะทำในโอกาสแต่งงานหรือการเข้าสู่นิดแล้วอาจกระทำเพื่อเป็นการกุศลหาเงินไปสร้างศาสนสถาน ซึ่งนิยมจัดในเดือน ๑๐ และเดือนที่ ๑ ของศักราชฮิจเราะห์หรือเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม ซึ่งเป็นเดือนที่ชาวบ้านว่างงาน โดยการเชิญหัวหน้าส่วนราชการผู้คุ้นเคยเพื่อนสนิทมิตรสหาย ไปร่วมรับประทานอาหาร แยกจะทยอยกันไปรับเลี้ยงได้ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ นาฬิกา ไปจนถึงกลางคืนหรือเที่ยงคืนไม่ต้องรอให้แขกมาพร้อมกัน รับเลี้ยงเสร็จแล้วแยกจะไปพบเจ้าของบ้าน ลาเจ้าภาพด้วยการ สลาม กันแล้วแขกจะมอบเงินช่วยเหลือแก่เจ้าภาพ

ในประเพณีฝังศพก็มีงานบุญให้แก่ผู้ตายโดยการละหมาดให้แก่ศพ (กล่าวอำนวยพรต่อศพ) อาจนำเงินหรือเครื่องบริโภคไปร่วมทำบุญกับเจ้าภาพตามแต่ประเพณีของคนในหมู่บ้านนั้น ๆ ลูกหลานจะรับภาระออกค่าใช้จ่ายตามความจำเป็น ในการจัดการศพก่อนฝังเพื่อทดแทนบุญคุณและทำบุญให้แก่ผู้ตาย อาจจัดให้มีการอ่านคัมภีร์อัล-กุรอานที่กูโบ เพื่อเป็นบุญกุศลแก่ผู้ตาย หญิงที่สามีถึงแก่กรรมจะต้องอยู่ในบ้านประกอบศาสนกิจจนกว่าจะครบ ๓ เดือนกับ ๑๐ วัน

อนึ่ง ไทยมุสลิมถือว่าการเลี้ยงลูกกำพร้าเป็นมหากุศล ดังนั้น หากมีกิจกรรมใดที่เกี่ยวกับสถานที่เลี้ยงเด็กกำพร้าหรือมีการสงเคราะห์เด็กกำพร้าก็จะได้รับความร่วมมือจากชาวไทยมุสลิมด้วยดี

งานบุญที่เป็นประเพณีส่วนสังคม

งานบุญที่เป็นประเพณีส่วนสังคมของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ ได้แก่ การบริจาคทานซึ่งมีทั้งบริจาคตามศรัทธา และบริจาคตามศาสนบัญญัติ (ชะกาต) รวมทั้งการบริจาคข้าวสาร (ฟิตเราะห์) อันเป็นพิธีกรรมที่เนื่องด้วยพิธีละหมาด

ในวันรายออพูวาชา ภายหลังจากมุสลิมได้ถือศีลอดมาแล้วเพื่อเป็นทานแก่ผู้ยากจน
เสียใจ โดยใช้อาหารที่บริโภคเป็นประจำในแต่ละประเทศ สำหรับประเทศไทย
ก็คือ ข้าวสาร เพื่อจัดซื้อบุงพร่องในการถือศีลอดอันอาจจะมีให้หมดไปจากตนเอง
ทุกคนจะต้องจ่ายข้าวสารจำนวน ๔ ทะนาน พ่อบ้านมีหน้าที่จ่ายให้บุคคลที่อยู่ใน
ความรับผิดชอบ เช่น ภรรยา บุตร คนใช้ เป็นต้น มีข้อจำกัดว่า ผู้รับบริจาคข้าวสาร
(พิตเราะห์) อันเป็นพิธีกรรมทางศาสนาโดยตรงนี้จะต้องเป็นมุสลิมเท่านั้น จะเป็น
คนต่างศาสนาไม่ได้ ทั้งต้องเป็นผู้ยากจนหรือคนเดินทาง ที่ขาดทรัพย์ หรือคนที่
เข้ารับนับถือศาสนาอิสลามใหม่ ๆ ที่ขาดการดูแลเอาใจใส่จากญาติพี่น้องเดิม

งานบุญที่เกี่ยวกับศาสนพิธีอีกอย่างหนึ่งคือการเชือดสัตว์เป็นพลีทาน
(กurban) ที่ปฏิบัติในวันรายอฮายี คือ หลังจากละหมาดเนื่องในวันสำคัญนี้แล้ว
๓ วัน ต้องฆ่าสัตว์เป็นพลีทานแก่มุสลิมผู้ยากไร้ สัตว์ที่จะเชือดต้องมีลักษณะสวยงาม
มีอวัยวะทุกอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ คือ ไม่พิการหรือไม่สมประกอบ สัตว์ที่ศาสนา
อนุญาตให้เชือดเพื่อพิธีกรรมสำหรับประเทศไทย คือ แพะ แกะ จำนวน ๑ ตัว
(ถือเป็น ๑ ส่วน) และวัว ควาย จำนวน ๑ ตัว (ถือเป็น ๗ ส่วน) ผู้ที่จะรับบริจาค
กurban ได้จะต้องเป็นมุสลิมโดยเฉพาะเช่นเดียวกับผู้รับบริจาคข้าวสาร เพราะต่างก็
เป็นการบริจาคที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา มิใช่บริจาคเพื่อสงเคราะห์ธรรมดา

งานบุญอันสืบเนื่องจากการประกอบพิธีฮัจญ์ของไทยมุสลิมในภาคใต้ซึ่ง
ต้องเดินทางไปปฏิบัติ ณ นครมักกะห์นั้น แม้การประกอบศาสนกิจข้อนี้เป็นข้อเดียว
ในการปฏิบัติ ๕ ประการที่ใช้เฉพาะผู้ที่สามารถปฏิบัติได้เท่านั้น (ถ้าไม่ปฏิบัติ
ก็ไม่ถือเป็นบาป ความสามารถในการที่นี้หมายถึง มีเงินทองพอที่จะเดินทางไปได้
โดยครอบครัวที่อยู่ข้างหลังไม่ลำบาก ทั้งต้องเป็นผู้สุภาพสมบูรณ์และการเดินทาง
มีที่ปลอดภัย เป็นการประกอบศาสนกิจที่กระทำเพียงครั้งเดียวในชีวิตแต่ไม่ห้าม
ที่จะปฏิบัติอีกในครั้งหลังๆ) แต่ตามความเป็นจริงแล้วมุสลิมในภาคใต้ถือเป็นงาน

LIRT

Legislative Institutional Repository of Thailand

บุญสำคัญอย่างหนึ่ง โดยมากจะชวนชายเพื่อไปให้ได้แม้จะขาดความพร้อมอยู่บ้าง ญาติมิตรก็พากันสนับสนุนด้วยถือว่ามีส่วนได้กุศลด้วยและเมื่อได้ไปจนกลับมาแล้วมักได้รับการเคารพยกย่องจากสังคมมากกว่าปกติ (ซึ่งเป็นวัฒนธรรมมิใช่เป็นด้วยหลักศาสนา)

ค. งานบุญตามคติชาวจีน

ชาวจีนภาคใต้มีงานบุญทั่ว ๆ ไป เช่นเดียวกับชาวจีนในภาคอื่น ๆ ของไทย เช่น งานไหว้ศพไหว้บรรพบุรุษ ไหว้กิ้ง ไหว้เจ้า ไหว้พระจันทร์ เป็นต้น ส่วนที่เป็นงานบุญที่เด่นเป็นพิเศษของชาวจีนในภาคใต้ คือ งานประเพณีกินเจ ซึ่งกระทำกันใหญ่โตมากในภูเก็ต และที่ปัตตานี (คือ ประเพณีไหว้เจ้าแม่หลิมกอเหนี่ยว)

ชาวจีนในเขตภาคใต้ของประเทศไทย ไหว้พระจันทร์

ขบวนเป่าซอเพื่อและธงประจำเขตของเทศบาล ในพิธีกินเจที่ภูเก็ต

พิธีบูชาเทพเจ้าในพิธีกินเจที่ภูเก็ต

ขบวนแห่ไม้ของเทศบาลต่างๆ ในพิธีกินเจที่ภูเก็ต

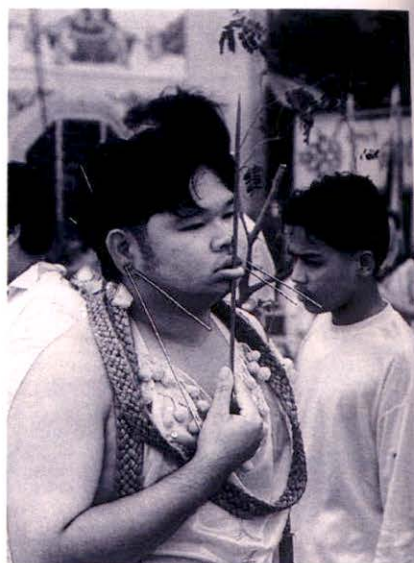
ขบวนรำวงของเจ้าในเทศกาลกินเจที่จังหวัดศรี

การประกอบพิธีกรรมที่สถานี

ประชาชนจัดโต๊ะบูชาเพื่อรอรับขบวนแห่ของเจ้าที่จะผ่านมา

ความเชื่อเกี่ยวกับอภิมหารของเทพในเทศกาลกินเจที่จังหวัดศรี

เสาโกเต็ง สัญลักษณ์ของพิธีกินเจ

กล่าวโดยสรุปงานบุญของชาวใต้ มีแรงบันดาลใจมาจากคติทางศาสนา ความศรัทธาเชื่อมั่นในเรื่องวิญญาณ ชาตภพ ความรู้สึกสำนึกผูกพันที่จะสนองคุณต่อผู้มีพระคุณ และความเมตตาอารีต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ การปลุกฝังเยาวชนให้ตระหนักคุณค่าและร่วมกิจกรรมงานบุญ อาศัยวิธีหมั่นให้โอกาสไปร่วมในประเพณีงานบุญ การอบรมและบังคับให้กระทำบ่อย ๆ จนเกิดนิสัยการทำบุญสร้างกุศลส่วนใหญ่เป็นการให้ทรัพย์สินหรือบริจาควัตถุทาน การสละแรง การแสดงอาการและน้ำใจปรารถนาดีหรืออธิษฐาน ตลอดจนจนถึงการอภัย การช้ชวนให้วิทยาทาน ทั้งนี้แต่ละคนยังมีส้นดานและความมีการศึกษาเป็นสิ่งที่เกื้อกูลความน่าศรัทธาของผู้นำและความมีการศึกษาเป็นสิ่งที่เกื้อกูลความน่าศรัทธาของผู้นำ และนักการศาสนามีส่วนสำคัญต่อการจูงใจ ส่วนฐานะทางเศรษฐกิจเป็นเพียงปัจจัยรองชาวชนบทนิยมสร้างบุญสะสมเป็นกิจวัตรประจำวันมากกว่าผู้ได้รับการศึกษาสูง และมักไม่มีเงื่อนไข ในการร่วมงานบุญ ส่วนผู้มีการศึกษาสูงมักทำบุญเป็นครั้งคราวและมักนำเอาผลที่คาดว่าจะมีจริง มาประกอบการตัดสินใจ ชาวชนบทส่วนใหญ่ยังเชื่อว่าอานิสงส์แห่งบุญขึ้นอยู่กับตัวผู้ทำมากกว่า

ที่มา : สุฉิงศ์ พงศ์ไพบุลย์

ที่มา : สารานุกรมวัฒนธรรมไทย : กรุงเทพฯ , มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย
ขนาดкарไทยพาณิชย์, 2542.
ที่ปรึกษา : รุ่งนภา ศิริภาณุรักษ์
รวบรวม : อัญมณี สัจจาสัย
ออกแบบ : นิตติศักดิ์ อัครมะพะเวนท์ กรกฎาคม 2549
พิมพ์ : ฮาสิณี กานันชัย

จัดทำโดย

กลุ่มงานส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

สำนักพัฒนานุเคราะห์

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร